

PSIHODIAGNOZĂ II
(ZI, ID)
Lector univ. drd. Corina Bogdan

I) Obiective

- ✓ **generale:** formarea studenților pentru construirea, aplicarea și interpretarea psihodiagnostică a testelor psihologice; cunoașterea tipurilor de probe psihologice;
- ✓ **specifice informaționale:** cunoașterea teoriilor care permit interpretarea diferitelor teste de aptitudini și de personalitate, cunoașterea tehnicilor de construire a testelor psihologice;
- ✓ **specifice operaționale:** formarea capacității de a utiliza și construi un test psihologic prin aplicarea cerințelor privind calitățile testelor (calculul fidelității, validității, normarea și analiza de item); capacitatea de a aplica și interpreta teste de aptitudini și de personalitate.

II) Conținut

Psihodiagnoza personalității

1. Instrumente, metode utilizate pentru evaluarea psihologică a personalității
2. Tipuri de teste de personalitate
3. Etapele pentru elaborarea unui test
4. Strategii de construire a chestionarului de personalitate
5. Inventarul de personalitate California - CPI
6. Inventarul Multifazic de personalitate Minnesota - MMPI
7. Chestionatul de personalitate 16 P.F. - Cattell
8. Chestionarul de personalitate pentru adolescenți - H.S.P.Q - High School Personality Questionnaire
9. Chestionarul de anxietate „C” – Cattell
10. Testele EPI - Eysenck Personality Inventory și EPQ - Eysenck Personality Questionnaire
11. Chestionarul de personalitate Freiburg - F.P.I.
12. Chestionarul de personalitate Guilford - Zimmerman – G-Z
13. Chestionarul de personalitate Big-Five (ABCD-M)

Bibliografie selectivă

1. A. Anastasi, Psychological Testing, MacMillan, N.Y., 1988
2. G. Allport – „Structura și formarea personalității”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980/1990.
3. M. Aniței – „Psihologia personalității aviatorului”, Editura Pres Mihaela S.R.L., București, 2000.

4. M.Golu – „Dinamica personalității”, Editura Geneze, București, 1993.
5. C.G.Jung – „Tipologii psihologice”, Editura Trei, București.
6. Kulcsar – „Îndrumătorul psihodiagnostic”, - vol. 2, Cluj Napoca, 1976.
7. M. Minulescu – „Chestionare de personalitate în evaluarea psihologică”, Editura Garell Publishing House, București, 1996.
8. M. Minulescu – „Psihodiagnoza modernă”, Editura Spiru Haret, București, 2003.
9. M. Roșca – „Metode de psihodiagnoză”, Editura Didactică și pedagogică, București, 1972.
10. Ursula Șchiopu, 2004, Introducere în psihodiagnostic, Editura Humanitas, București

1. Instrumente și metode utilizate pentru evaluarea psihologică a personalității

Există mai multe categorii de astfel de instrumente și metode utilizate în domeniul psihodiagnozei personalității:

- a. **Probe psihometrice:** chestionarele, inventarele și testele care măsoară diferite aspecte sau trăsături ale personalității sau încearcă surprinderea unei imagini generale de ansamblu asupra acesteia, pornind de la o concepție teoretică de lucru. Esențiale pentru aceste instrumente sunt două problematice: cea a măsurării în psihologie și cea a relației dintre test și viziunea teoretică asupra personalității.

Această categorie constituie domeniul principal al cursului.

- b. **Probe proiective.** Acestea constituie un domeniu distinct în evaluarea psihologică și fac obiectul unui curs separat.
- c. **Probe calitative,** de tipul testelor situaționale sau utilizarea unor metode și tehnici precum observația sau interviul clinic. Aceste metode și tehnici sunt abordate în contextul altor discipline, cum ar fi metodologia cercetării, psihodiagnosticul clinic și chiar psihologia organizațională.

Încercând a răspunde unei cerințe esențiale și fundamentale în evaluarea psihologică și chiar în cercetare, se impune cu necesitate corelarea acestor tipuri de metode și tehnici în demersul concret de evaluare. Niciodată nu vom face evaluare utilizând un singur tip de metodă, ci întotdeauna prin corelarea informațiilor obținute cu ajutorul mai multor metode.

2. Tipuri de teste de personalitate

Putem formula mai multe tipologii în funcție de criteriul utilizat.

- a. Una dintre acestea a fost formulată la punctul anterior.
- b. O tipologie rezultă din strategia folosită în construcția testelor (pt. cele psihometrice). Conform celor trei tipuri de strategii de construcție, rezultă 3 tipuri de teste: empirice, factoriale sau rezultate prin metoda rațională.
- c. După criteriul sănătății psihice, întâlnim teste clinice și teste destinate evaluării normalității.
- d. După criteriul vârstei subiecților cărora se adresează putem distinge între teste pentru adulți și teste pentru adolescenți. Nu există test de personalitate pentru copii.
- e. Considerând persoana care face evaluarea întâlnim teste bazate pe autoevaluare (de tipul chestionarelor sau inventarelor) și teste de heteroevaluare (liste de adjective sau scale clinice).

- f. După tipul de răspuns solicitat de la subiect la itemi, întâlnim teste cu răspuns dihotomic, trihotomic, pe oscară Likert sau cu alegere forțată.
- g. După modalitatea de administrare, desprindem între teste cu administrare exclusiv individuală și teste care pot fi administrate colectiv.
- h. Teste pe computer și teste creion – hârtie. În utilizarea testelor în formă computerizată se impune reevaluarea calităților psihometrice ale acestora, în special a fidelității.
- i. După variabila investigată întâlnim teste parțiale, care măsoară o singură trăsătură de personalitate și teste care urmăresc evaluarea întregii personalități, o imagine de ansamblu.
- j. Introducând o variabilă contextuală, desprindem între două categorii de teste: care evaluează subiectul independent de contextul particular în care se află sau în care se face evaluarea și teste care evaluează subiectul în interacțiune cu situația. Această a doua categorie o întâlnim în special în domeniul organizațional sau educațional.

3. Etapele pentru elaborarea unui test

1. Alegerea constructelor – pe care vrem să le măsurăm (ce anume vrem să măsurăm).

Ex. de constructe: agresivitatea, anxietatea, satisfacția în muncă, satisfacția maritală, instabilitatea emoțională, timiditatea, frustrarea etc.

2. Alegerea eșantionului – din populația țintă; cui îi este destinat de ex. chestionarul sau testul pe care vrem să-l dăm; dacă subiecții sunt adulți, manageri etc.

3. Definirea și operaționalizarea trăsăturii.

A operaționaliza = să explici cum se traduce trăsătura în comportamente măsurabile, observabile.

Ex. „agresivitatea”. – Ce înseamnă: o tendință relativ constantă de a acționa ostil sau distructiv asupra mediului (oameni, animale, obiecte) la nivel fizic sau verbal. De exemplu, dacă subiectul sparge intenționat o farfurie.

Există un ghid de specialitate – „Relația item trăsătură” - Angleitner: Schemă

3.1. Descrieri de reacții

a. Reacții deschise sau comportamente observabile.

Ex. – O persoană agresivă are anumite comportamente caracteristice la nivel fizic și verbal: participă la bătăi, ripostează dur când este provocată.

Ex. de item interogativ: „Obișnuiți să ripostați dur când sunteți provocat?” Răspuns dihotomic. Da/Nu.

Ex. de item ca afirmație: „Am participat la multe încăierări.” / „M-am bătut de multe ori.” Răspuns dihotomic. Da/Nu.

b. Reacții acoperite, interne: senzații sau gânduri proprii trăsăturii de interes.

Ex. de itemi interogativi: „Vă place risul?” „Considerați că oamenilor trebuie să le plătești cu aceeași monedă?”

Ex. de item ca afirmație: „Când sunt provocat aștept momentul să mă răzbun.” „Când sunt provocat simt că mi se urcă sângele la cap.”

3.2. Atribute ale trăsăturii

Se referă la acele atribute, adjective din limbajul curent, asociate trăsăturii sau persoanelor care dețin în grad înal trăsătura de interes.

Ex. de adjective pentru agresivitate: violent, sadic, irascibil, rău, crud, furios, rebel, dur etc.

Ex. de item interogativ: „Vă considerați un om violent?”

3.3. Dorințe și trebuințe:

Se referă la intenția sau dorința actuală sau trecută de a se angaja în anumite comportamente sau roluri, altfel spus, la orientarea subiectului spre anumiți stimuli sau situații care i-ar putea satisface direct sau indirect dorința.

Ex. de roluri pentru agresivitate: chirurg, măcelar, dentist, soldat, boxeur.

Ex. de stimuli la care reacționează: Rock, Emisiuni violente, Lupte cu câini sau cocoși.

Ex. de itemi ca afirmație: „Obişnuiesc să urmăresc filme violente.” „Mi-ar fi plăcut să fiu soldat sau măcelar.”

3.4. Fapte biografice

Adică anumite aspecte din trecutul lui care se referă la acea trăsătură. Ex: îi plăcea în copilărie să chinuie animale, le plăcea să fie bătăuși, le plăcea să distrugă jucăriile, violența în familie.

Ex. de item interogativ: „În copilărie obișnuiați să vă bateți cu ceilalți?”

Ex. de item ca afirmație: „La școală obișnuiam să mă bat cu colegii.”

3.5. Atitudini sau opinii față de diverse subiecte de interes: social, general, personal. Ex. de itemi: „Bătaia este ruptă din rai”, „Sunt de acord să fie exterminați câinii vagabonzi.”, „Sunt de acord cu bătaia în școli.”

3.6. Reacții ale altora

Adică așa cum crede subiectul că ceilalți îi percep reacțiile; percepția celorlalți față de el – din acestea rezultă tipul de relații pe care le are subiectul cu ceilalți.

Ex. de itemi: „Ceilalți se tem de mine.” „Cred că ceilalți mă consideră o persoană agresivă.”

3.7. Itemi bizari

Se referă la comportamente și trăiri ciudate, neobișnuite sau anormale. De obicei acești itemi sunt în scalele clinice.

Ex. de itemi pt. identificarea schizofreniei: „Am auzit voci.” „Adesea simt că sufletul îmi părăsește corpul.” „Adesea îmi simt corpul străin.” „Adesea am senzația că trăiesc într-o lume absurdă.”

4. Formularea itemilor

Itemii trebuie să acopere cât mai bine universul trăsăturii măsurate. Itemii trebuie să fie clari, concisi, să fie formulați și pe negație – pentru a nu avea la răspunsuri prea mulți „da”. Este de preferat să se folosească adverbele de intensitate sau de frecvență. Ex: - în general, adesea, de multe ori, de puține ori, frecvent, rareori. Nu trebuie ca toți itemii să aibă asemenea adverbe. Itemii trebuiesc intercalați. Este de preferat dacă sunt sub formă de întrebare cu „?” la sfârșit sau ca afirmație cu „.” la sfârșit. Nu se folosesc ambele variante într-un test (adică și „?” și „.” la sfârșit).

5. Stabilirea instructajului pentru subiecți și cheia de răspunsuri – cum punctăm răspunsurile.

6. Randomizarea

Randomizarea = amestecarea. În faza inițială trebuie să avem cel puțin 30-50 itemi pentru o trăsătură. De obicei se optează pentru un anumit număr de itemi.

7. Faza de teren

Se aplică testul pe cel puțin 50 de subiecți din populația vizată.

8. Se face statistica

Se face analiza de itemi. Se realizează în două modalități:

- 1) Privește gradul de dificultate: La fiecare din itemi se calculează proporția – cei care au reușit (la toți subiecții).
- 2) Implică discriminarea itemilor: Măsoară modul cum corelează itemii individuali cu întregul test în cadrul unei populații.

Analiza de itemi are ca obiectiv de bază descifrarea mecanismelor aplicate de subiecți pentru formularea răspunsurilor la itemi și verificarea calității itemilor ca instrumente de măsură sau de predicție. Pe baza analizei de itemi se obțin informații care permit selectarea itemilor care intră în componența testului.

Itemii pot fi analizați printr-o dublă perspectivă: cantitativă și calitativă.

a) Analiza cantitativă – se referă la proprietățile statistice ale itemilor și este focalizată în principal pe clarificarea problemelor privind dificultatea și capacitatea de discriminare a itemilor.

b) Analiza calitativă – se referă la aspecte de conținut și de formă incluzând problema evaluării eficienței procedurilor de redactare și a validării de conținut.

Analiza itemilor poate fi rezumată prin următorii algoritmi:

1. Calculul indicelui de dificultate pentru toți itemii și eliminarea celor care sunt rezolvați de toți subiecții și eliminarea celor nerezolvați de toți.

2. Depistarea cauzelor pentru care unii indici de dificultate sunt foarte mari sau foarte mici și eliminarea itemilor cu greșeli.

3. În situația itemilor cu răspunsuri la alegere se analizează răspunsurile incorecte și se elimină aceia în care unele răspunsuri greșite au fost alese de foarte mulți sau foarte puțini subiecți.

4. Aplicarea uneia din procedurile analizei de itemi în funcție de condițiile pe care trebuie să le îndeplinească testul ce se construiește, și anume:

4.1. Dacă testul trebuie să discrimineze între două grupe contrastante, respectiv să permită scoruri care diferă mult de la o grupă la opusul ei, se va calcula pentru fiecare item indicele de discriminare eliminându-se itemii necorespunzători.

4.2. Dacă testul trebuie să se comporte într-o manieră prestabilită față de un anumit criteriu, se vor elimina itemii necorespunzători.

5. Se vor elimina itemii cu indicele de dificultate necorespunzător scopului pe care trebuie să-l îndeplinească testul.

Dacă cerința este ca testul să identifice pe cei care prezintă nivele foarte scăzute și foarte ridicate pentru o anumită trăsătură, se vor reține doar acei itemi, doar tipurile respective de itemi.

6. Se va calcula coeficientul de corelație între scorurile testului și scorurile itemilor și se vor elimina itemii care prezintă corelație nesemnificativă sau negativă.

În continuarea construirii testului, pe baza itemilor astfel selectați, se procedează la studierea caracteristicilor psihometrice (validitate, fidelitate, dificultate și puterea de discriminare).

Urmează să ne gândim la aspectele legate de lungimea testului, tipuri de itemi, timpul de rezolvat, costurile administrării testului.

În cazul în care se pierd mulți itemi se refac iar (itemii) și iar se reia statistica.

Dacă este terminat testul atunci se face manualul testului.

4. Strategii de construire a chestionarului de personalitate

Megargee (1972) inventariază 3 strategii sau metode de construire a chestionarului de personalitate. Astfel, sunt: Metoda Intuitivă sau Abordarea Rațională; Metoda Criteriului Extern sau Metoda Empirică; Metoda Criteriului Intern sau Metoda Factorială.

Strategiile mixte – sunt cele care combină elemente specifice din cele 3 metode.

4.1. Metoda Intuitivă sau Abordarea Rațională

Autorul chestionarului este cel care decide ce itemi vor fi incluși în chestionar și care sunt conținuturile relevante pentru a traduce trăsăturile într-un comportament. Acest fapt face ca o serie de aspecte cum sunt cunoștințele de psihologie ale autorului chestionarului, experiența în construirea și utilizarea de teste și cunoștințele problematicii specifice a trăsăturii țintă, să capete o importanță specială.

Hase & Goldberg (1967) realizează o tipologie a abordărilor raționale folosind criteriile următoare:

1) Modul de selectare a conținutului itemilor, distinct între abordări, în care selecția se bazează pe înțelegerea strict intuitivă a trăsăturilor și abordări în care selecția este ghidată de o teorie formalizată asupra personalității;

2) Instanța care selecționează itemii între strategii, în care autorul chestionarului este cel care optează, și strategii în care se construiește un grup de persoane care face selecția. Aceste persoane care fac selecția se numesc judecători sau experți.

Megargee (1972) sesizează între selecții pur intuitive și cele mixte în care selecția este parțial ghidată de date experimentale.

În C.P.I. (Testul California) sunt câteva date care sunt construite pe baza analizei interne. În astfel de scale autorul selectează intuitiv un lot de itemi care reflectă trăsătura investigată. Selecția inițială este analizată sub aspectul consistenței interne și sunt păstrați acei itemi care obțin un coeficient de corelație bun.

Etapele de construire a chestionarului de personalitate prin Metoda Intuitivă sau a Abordării Raționale sunt:

1. Selecția intuitivă a conținuturilor itemilor și a lotului inițial de itemi;
2. Administrarea întregului lot de itemi unui grup de subiecți;
3. Calcularea scorurilor totale la această scală preliminară;
4. Calcularea corelațiilor dintre scorurile la itemi și scorurile totale pentru toți itemii din lotul preliminar;

5. Utilizarea coeficientului de corelație drept criteriu pentru selecția finală a itemilor, adică vor fi selectați acei itemi cu cele mai mari corelații între scorurile proprii și cele totale.

Într-un astfel de demers mixt, datele empirice pot fi utilizate pentru a crește validitatea discriminativă a testului prin eliminarea itemilor cu pattern-uri de răspuns ambigue sau care prezintă corelații semnificative cu scalele care măsoară alte trăsături.

4.2. Metoda Criteriului Extern sau Metoda Empirică

Selecția itemilor în text este ghidată doar de relația empiric determinată între itemul testului și o măsură-criteriu specifică.

Etapele de construire a chestionarului de personalitate prin Metoda Criteriului Extern sau prin Metoda Empirică sunt:

1. Asamblarea unui eșantion inițial de itemi pe baze raționale sau folosind itemii din alte chestionare pe trăsăturile vizate;
2. Administrarea setului de itemi la două grupuri de subiecți care diferă între ei doar la nivelul trăsăturii evaluate;
3. Determinarea pentru fiecare lot a frecvenței răspunsurilor „acord” sau „dezacord”;
4. Determinarea semnificației statistice a diferențelor obținute;
5. Itemii care diferențiază semnificativ cele două loturi sunt selectați pentru scala preliminară;
6. Scala rezultată este aplicată din nou loturilor-criterii inițiale;
7. Dacă răspunsurile analizate sunt satisfăcătoare, scala va fi validată pe noi loturi pentru a identifica și a elimina itemii cu o capacitate scăzută de eliminare;
8. Această scală prescurtată și rafinată va fi din nou validată.

În cadrul acestei metode, relația empiric stabilită între itemi și un criteriu extern și nu conținutul manifest al itemilor determină selecționarea acestora pentru chestionarul de personalitate.

Un item va fi inclus în test dacă este capabil în mod empiric să diferențieze cele două loturi, indiferent dacă răspunsurile subiecților par paradoxale sau direcția lor pare absurdă.

Psihologul nu va fi preocupat de adevărul literal al răspunsurilor subiectului la itemi, ci interesul său va fi orientat către relația răspunsului subiectului la item și alte dimensiuni comportamentale implicite.

Din aceste motive, scalele derivate empiric pot fi mai subtile și mai dificil de trucat decât cele raționale.

Scăderea validității aparente sau de conținut care este implicită acestui tip de scală, face ca testul să fie mai greu acceptat de către subiecți iar aceștia, verbalizează ceva de genul „Dar de ce acest aspect are relevanță pentru angajarea mea?” sau „De ce te interesează acel lucru?”, și astfel este mai dificil de explicat nespecialiștilor de ce sau care este relația între item și constructul utilizat.

Acest tip de chestionar este utilizat pentru testul vocațional și clinic pentru că de obicei se măsoară trăsături marcate de prejudecata umană.

4.3. Metoda Criteriului Intern sau Metoda Factorială

Metoda pune accent pe analiza criteriului intern, respectiv pe tehnici statistice care permit ca odată cu identificarea unui factor care apare ca dimensiune responsabilă de variația semnificativă a comportamentului să construim și o scală a definiției psihologice și a evaluării respectivului factor.

Etapele de construire a chestionarului de personalitate prin Metoda Criteriului sau prin Metoda Factorială sunt:

1. Construirea pe baze apriorii unui lot relativ mic de itemi (celelalte au un număr mai mare);

2. Acești itemi sunt administrați unui mare număr de subiecți testați adesea în paralel și cu alte instrumente semnificative în raport cu factorul sau dimensiunea vizată;

3. Se realizează o intercorelare a itemilor, matricea rezultată fiind analizată factorial, rotată conform procedurii alese și obținându-se astfel o clusterizare care este responsabilă de un anumit quantum al variației comportamentului subiecților testați;

4. Se determină încărcătura factorială a fiecărui item cu fiecare factor rezultat;

5. Vor fi selectați pentru scala finală acei itemi care au cea mai mare încărcătură factorială.

Rezultatul va fi o soluție structurală simplă în care fiecare factor este responsabil pentru o anumită trăsătură.

Abilitatea cercetătorului constă în analiza semnificației psihologice a itemilor care structurează un anumit factor pentru a da consistență psihologică, sens calitativ produsului analizei cantitative.

Majoritatea chestionarelor contemporane sunt construite cu ajutorul acestei metode.

5. Inventarul de personalitate California (CPI)

Constructele populare în viziunea lui GOUGH

Metoda generală a lui GOUGH era de a porni de la situațiile în care se cerea utilizat testul. Perspectiva după care construiește el chestionarul este dublă:

- ◆ de la contextul de utilizare;
- ◆ de la acele concepte care deja există în domeniul comportamentului interpersonal.

Adică acei termeni descriptivi pe care-i utilizează oamenii între ei pentru a-și descrie modurile de a se comporta à “conceptele populare”.

“Conceptul popular” nu este doar un termen utilizat în vorbirea curentă, ci are și calitatea de a transcende o societate particulară. Termenul de “responsabil” sau “iresponsabil” se regăsește în vorbirea curentă a diferitelor societăți.

Se sprijină pe ele și caută acele concepte care apar în interrelaționarea socială, în viața socială curentă, atribute ce se pot regăsi în toate culturile și societățile.

Ca primă sursă pentru identificarea lor este chiar limbajul cotidian în măsura în care experiența socială a reținut în formele acestuia orice informație care este semnificativă pentru supraviețuirea socială.

Pentru GOUGH scopul fiecărei scale este să reflecte cât de fidel posibil un aspect, o anumită temă a comportamentului interpersonal.

GOUGH, referitor la interpretarea chestionarului, subliniază în mod expres că nu trebuie interpretat decât de profesioniști calificați în utilizarea CPI, în măsura în care una din criticile cele mai dificile aduse “conceptelor populare” constă în problema dacă aceste cuvinte, în utilizarea lor zilnică nu cumva au câștigat un bagaj excesiv de înțeles conotativ. El recunoaște faptul că unele concepte sau cuvinte, precum “sociabilitate”, “responsabilitate”, “tolerantă”, “socializare” pot avea conotații diferite la indivizi diferiți, dar, în același timp, dacă am reuni conceptele pentru a le crește precizia, nu am face decât să ajungem la o pierdere în relevanță care ar putea periclita scopul major al utilizării chestionarului, și anume creșterea comunicării.

Argumentul lui este că dorește să evalueze tocmai constructul așa cum este definit cultural, cu toate conotațiile sale subtile și cu denotația sa formală. El își face un punct de sprijin din faptul că aceste constructe populare sunt atât culturale, cât și în timp, universale. Scopul lui GOUGH este să reușească o predicție asupra comportamentului, nu să justifice o teorie asupra personalității.

O altă critică este legată de lipsa de omogenitate a scalelor, în sensul că nefiind derivate prin analiza factorială, nu prezintă toate puritatea factorială caracteristică altor teste.

Pentru autor, pașii necesari în construirea unei scale prin analiză conceptuală cuprind:

- ◆ o evaluare primară care determină ce criteriu este în principal relevant (cât de bine prezice testul ceea ce vrea să prezică);
- ◆ evaluarea secundară prin determinarea, descoperirea dimensiunii psihologice a scalei;
- ◆ evaluarea terțiară, care are scopul de a justifica o anumită măsurare.

Scalele C.P.I.

Deși din 1987 GOUGH experimentează o formă lărgită a C.P.I., forma cea mai larg utilizată în practica diagnostică este cea cu 18 scale. Aceste scale au fost grupate în 4 mari grupe de semnificații psihologice, astfel:

1. scale ce indică dimensiunile personalității ce intervin în afirmarea persoanei, siguranța de sine, imaginea de sine și adecvarea interpersonală
(dominantă; capacitatea de statut; sociabilitatea; prezența socială; acceptarea de sine; starea de confort, de bine psihic);
2. scale ce indică opțiunile valorice și maturitatea interrelațională
(responsabilitatea; socializarea; autocontrolul; toleranța; tendința de a face o bună impresie; alinierea la modelul comun);
3. scale ce măsoară nivelul motivațional în sensul potențialului de realizare personală și al focalizării pe valorile intelectuale
(realizare prin conformism; realizare prin independență; eficiența intelectuală);
4. scale ce cuprind unele modalități intelectuale
(scale de intuiție psihologică; flexibilitate; feminitate).

1. Dominanta (Do)

- ◆ construită pentru a identifica persoane puternice, dominante, capabile să aibă inițiativă și să exercite conducerea;
 - ◆ scorurile peste medie indică persoane active, sigure de sine, insistente, care au încredere și independență.
- Un bărbat cu Do peste medie este perceput ca: ambițios, îndrăznet, dominant, optimist, metodic, stabil, sever, sigur de sine, de încredere, competent.
- O femeie cu Do peste medie: agresivă, orgolioasă, dominantă, puternică, vorbăreată.
- ◆ scorurile sub medie indică o persoană retrasă, inhibată, cu un comportament banal, tăcută, neorganizată, lentă în gândire și acțiune, nesigură.

2. Capacitate de statut (Cs)

- ◆ evaluează capacitatea personală pentru statut social, încercând să măsoare calități și atribute personale ce conduc spre statut social;
- ◆ un scor peste medie - un individ ambițios, activ, eficient, ingenios, carierist, eficient în comunicare, își urmărește scopul personal;

- ◇ un scor sub medie - un individ cu comportament timid, apatic, conventional, lent, cu gândire stereotipă, limitat în concepții și interese.

3. Sociabilitate (Sy)

- ◇ diferențiază oamenii cu un temperament exteriorizat sociabil, participativ, de cei retrași, care evită afișarea socială;
- ◇ scorurile înalte - indică un comportament participativ, întreprinzător, ingenios;
- ◇ scorurile sub medie - comportament greoi și conventional în societate, liniștit, sugestiv.

4. Prezența socială (Sp)

- ◇ construită pe cale rațională;
- ◇ itemii sunt legați de echilibrul social, verba și spontaneitatea comportamentului;
- ◇ scor peste medie - comportament spontan, imaginativ, neformalist, rapid;
- ◇ scor sub medie - individ precaut, moderat, răbdător, simplu, modest, oscilant și nesigur în decizii.

5. Acceptarea de sine (Sa)

- ◇ construită pe cale rațională, prin analiza consistenței interne;
- ◇ scopul identificării unor persoane care manifestă un simț confortabil și imperturbabil al valorii personale;
- ◇ scor peste medie - persoană inteligentă, sinceră, spirituală, activă, centrată pe sine, cu fluentă verbală, cu siguranță și încredere în sine;
- ◇ scor sub medie - comportament conservator, ordonat, liniștit, deși comod și conventional, cu sentimente de culpabilitate, pasiv în acțiune și limitat ca interese.

6. Sentiment de bunăstare personală / de bine (Wb)

- ◇ inițial s-a numit scală de disimulare;
- ◇ construită pentru a identifica persoane care își minimalizează grijile și nemulțumirile, care țin seama mai mult sau mai puțin de îndoiele și deziluzii;
- ◇ scor înalt - persoană energică, întreprinzătoare, activă, ambicioasă și multilaterală, productivă;
- ◇ scor scăzut - comportament fără ambiție, comod, apatic, conventional, caută scuze, limitat în gândire și acțiune.

7. Responsabilitatea (Re)

- ◇ identifică persoanele conștiincioase, responsabile, care își iau obligațiile în serios și în care putem avea încredere.

8. Socializarea (So)

- ◇ concepută pentru a reflecta gradul de maturitate socială, integritate și corectitudine atins de individ;
- ◇ construită prin metoda criteriului extern.

9. Autocontrolul (Sc)

- ◇ construită prin metoda analizei consistenței interne;
- ◇ indică gradul și adecvarea autoreglării și autocontrolului, dominarea impulsivității și capacitatea de autodisciplinare.

10. Toleranța (To)

- ◇ identifică atitudini sociale permissive, lipsite de prejudecăți, deschise, care acceptă pe ceilalți așa cum sunt.

11. Impresie bună (Gi)

- ◇ are un dublu scop: identificarea disimulărilor, dar și a persoanelor capabile să creeze impresie bună;
- ◇ construită prin metoda criteriului extern;
- ◇ identifică persoanele care doresc să facă impresie bună, preocupate de ceea ce gândesc alții despre ele și care fac ceea ce se așteaptă alții.

12. Comunalitatea (Cm)

- ◇ menită să detecteze protocoalele în care s-a răspuns într-o manieră întâmplătoare;
- ◇ indică gradul în care reacțiile și răspunsurile individului corespund unui model "comun" stabilit empiric.

13. Realizare prin conformism (Ac)

- ◇ construită prin metoda criteriului extern;
- ◇ o scală motivatională reflectând factori motivationali și atitudinali asociați cu realizarea academică de nivele înalte.

14. Realizare prin independență (Ai)

- ◇ menită să măsoare interesul subiectului pentru acele situații în care se cere independență în gândire, creativitate, valorizarea potențialului propriu.

15. Eficiența intelectuală (Ie)

- ◇ indică interesul pentru valori intelectuale opus celui pentru valori practice;
- ◇ indică gradul de eficiență personală și intelectuală la care a ajuns individul.

16. Înclinatia psihologică (Py)

- ◇ măsoară gradul în care individul se implică și este sensibil la necesitățile interne, la cauze și la experiențele semenilor.

17. Flexibilitate (Fx)

- ◇ construită pentru identificarea persoanelor flexibile, adaptabile, capabile de schimbare în gândire, conduită, temperament;
- ◇ indică gradul de flexibilitate și de adaptabilitate al gândirii și comportamentului unei persoane.

18. Femeinitate (Fe)

- ◇ construită prin analiza criteriului extern;
- ◇ este legată de aprecierea masculinității sau feminității intereselor;
- ◇ scorurile înalte - indică interese mai mult feminine;
- ◇ scorurile joase - indică interese mai mult masculine.

Modalități de interpretare

Modul de construire al C.P.I. permite o interpretare multifazică și relativ profundă reușind să surprindă ceva din subiectul viu.

O primă etapă a interpretării este validarea protocolului:

- ◇ pentru început se cere să se verifice dacă s-a răspuns la toți itemii testului. Itemii necompletați scad validitatea chestionarului. De asemenea, se poate urmări dacă există un anumit model "tipic" pe care l-a adoptat subiectul pentru a face față sarcinii (să răspundă numai negând sau numai acceptând);
- ◇ scalele Wb (Sentiment de bunăstare personală/de bine), Gi (Impresie bună), Cm (Comunalitate) sunt special construite pentru a oferi posibilitatea validării modului de răspuns.

Scorurile mici la Wb și Cm, mai ales cele sub 20 (note standard) indică tendința subiectului de a răspunde acceptând itemii simptomatici;

- ◇ protocolul poate fi validat și din perspectiva ipotezei că subiectul a falsificat răspunsurile pentru a se pune într-o lumină favorabilă. În această situație apar scoruri mari la toate scalele, în special la Gi.

Interpretarea propriu-zisă începe după validare, făcându-se prin intercorelarea scalelor. Analiza scalelor începe cu configurația:

- ◇ scorurile peste medie - indică o adaptare pozitivă;
- ◇ scorurile sub medie - indică zonele unde apar probleme.

GOUGH recomandă studiarea diferențelor de scoruri în mod corelat, nu izolat pe fiecare scară. Se porneste de la gruparea scalelor conform tipurilor de conținuturi, astfel:

- ◆ grupul I - cuprinde scalele de la Do la Wb și evidențiază ascendența, eficiența interpersonală, siguranța de sine;
- ◆ grupul II - cuprinde scalele de la Re la Cm, se referă la gradul de constientizare și acceptare a cerințelor sociale, la nivelul de socializare atins, la maturitatea socială;

- ◆ grupul III - de la Ac la Ie, măsoară potențialul de realizare personală, stilul de integrare, tipul de valori dominant;
- ◆ grupul IV - de la Py la Fe, reprezintă modalități intelectuale-atitudinale, și tipologia feminină sau masculină a intereselor.

Un alt tip de grupare rezultată în urma studiilor de analiză factorială, este cea factorială, astfel:

- ◆ factorul I:
 - ◇ cuprinde scalele: Wb, Re, So, Sc, To, Gi, Ac;
 - ◇ factor descris ca sănătate mintală, adaptare și conformism social.
- ◆ factorul II:
 - ◇ cuprinde scalele: Do, Cs, Sy, Sp, Sa;
 - ◇ deosebit de stabil, descrie eficiența interpersonală.
- ◆ factorul III:
 - ◇ cuprinde scalele: Ai, Fx (în principal) și To, Ie, Py (în unele studii);
 - ◇ pune accent pe independența în gândire și acțiune vs. rigiditatea sau conformismul rigid față de autoritate;
 - ◇ unii cercetători l-au denumit tendința de “a spune da” vs. “a spune nu”.
- ◆ factorul IV:
 - ◇ cuprinde scalele: Cm, So;
 - ◇ a fost denumit “set mental” sau “atitudinea față de test” sau “forța superegoului”.
- ◆ factorul V:
 - ◇ cuprinde scala Fe;
 - ◇ nu apare în toate analizele factoriale;
 - ◇ denumit sensibilitate emoțională feminină vs. duritatea masculină sau, pur și simplu, feminitate.

Pasul următor este analiza unora dintre modelele de relaționare, sau analiza de pattern. Aici devine și mai evident faptul că interpretarea unei scale își capătă toate sensurile doar prin corelarea cu celelalte. Când stabilim o anumită tendință, modul de manifestare al acesteia va fi reliefat prin semnificatia cotelor altor scale prin care capătă sens comportamental. Astfel de grupări sunt:

- ◆ scala Do în raport de Gi și Sy;
- ◆ dependențele dintre: So și Sc; Re și Cs; Re și Do; Ac și Ai.

Analiza adjectivală:

- ◆ nu este lipsită de semnificație psihologică raportarea la adjectivele care însoțesc fiecare scală;
- ◆ se face doar pentru scorurile peste medie și sub medie și reprezintă imaginea socială pe care comportamentul persoanei o poate crea celor din jur, conform mentalității comune;
- ◆ adjectivele pot furniza aspecte relevând validitatea de construct a scalei;
- ◆ poate pune în evidență semnificatia scorurilor joase;

- ◆ sugerează accente diferite pentru fiecare scală, mai ales în raport de sexul subiectului și de comportamentul său.

A treia etapă o reprezintă reținerea acelor ipoteze ce vor constitui structura explicativă generală și corelarea lor cu alte date din dosarul subiectului care confirmă sau infirmă semnificațiile lor. Nu există formule ideale de interpretare a profilului. Toate interpretările trebuie să urmeze datele cazului individual. C.P.I. permite interpretări flexibile, nuanțate în raport direct de cazul studiat, ceea ce conduce psihologul și spre ipoteze care depășesc datele strict comportamentale. Trebuie subliniată importanța interpretării datelor în funcție de vârsta subiectului. În situația unui adolescent a cărui personalitate este în formare, semnificatia unor opozante sau scăderi ale scorurilor de scalele Sa și Wb este mai puțin gravă decât pentru o persoană matură a cărei personalitate este deja structurată în jurul acestor formațiuni psihice deficitare, precum o imagine de sine negativă, un mod pesimist și negativ de a percepe viața.

Date privind obținerea scorurilor la scalele abreviate MMPI pe baza răspunsurilor subiecților la CPI

Important pentru modul în care aceste scoruri pot fi apreciate la scalele abreviate este faptul că în CPI o mare parte din itemi au fost preluați din MMPI sau sunt similari itemilor acestuia din urmă. Proportia de itemi comuni variază între 22% și 60%, media fiind de 43%.

Autori ca Rodgers și Megargee au identificat corelații foarte ridicate între scorurile MMPI obținute pe baza răspunsurilor CPI și la scalele MMPI complete între 59 și 0,90, media fiind de 0,81. Acest lucru a permis în continuare realizarea unor ecuații de regresie care permit estimarea scorurilor brute la scalele abreviate MMPI, Rodgers propunând o ecuație de tip $y = ax + b$, y fiind scorul brut la scala abreviată în MMPI, x = scorul brut la scala abreviată în itemii CPI, iar a și b = constante calculate pentru fiecare scală.

Aceste scoruri brute „ y ” sunt supuse corecțiilor obișnuite care se aplică scorurilor brute obținute din administrarea propriu-zisă a MMPI, ajungându-se la profil și utilizarea etaloanelor.

O astfel de utilizare a itemilor CPI apare ca un spijin în situațiile de urgență pentru psihologul care aplică CPI, pentru acele cazuri de subiecți ce prezintă profile de natură psihopatologică.

Aceste ipoteze, suspiciuni, pot fi verificate rapid prin calcularea scorurilor la scalele clinice.

Tehnica este indicată pentru psihologii care nu pot sau nu vor să administreze ambele inventare (și CPI și MMPI).

Megargee arată că dintre scalele CPI doar unele pot fi estimate pornind de la MMPI: Do, Sy, Cs, Wb, Re, To, Ac și Ai, permițând comparații la nivelul grupelor de subiecți.

Pentru interpretarea individuală – WB și To.

6. MMPI = Minnesota Multifazic Personality Inventory

MMPI a fost creat de către Hathaway și McKinley, psihologi clinicieni la Universitatea din Minnesota, în 1953 și a fost construit pentru depistarea persoanelor cu tulburări mentale și pentru diagnosticarea adecvată a acestor tulburări. Autorii au elaborat studii pe sute de pacienți cu diferite boli și au construit primul inventar modern de personalitate tradus și adaptat peste tot în lume.

Este cel mai frecvent aplicat chestionar de personalitate pentru evidențierea personalității, folosit împreună cu testul Rorschach (testul petelor de cerneală), cu care corelează foarte bine.

Scalele testului au denumiri din jargonul psihiatric și au fost validate prin procedurile legate de criterii. S-a folosit drept criteriu corelația dintre scorul la test al subiecților și diagnosticul clinic pus independent de o echipă de psihiatri. S-a folosit și metoda grupelor contrastante pentru validarea scalei devianță psihopată. Ca grupuri contrastante au fost folosite grupuri de deținuți și grupuri de studenți.

Deși scalele testului au denumiri clinice, trebuie specificat că dacă un subiect are un scor mare la o scală nu înseamnă automat că are și boala respectivă. În DSM IV s-a renunțat la denumirea de „isterie”.

MMPI are în varianta inițială 550 de itemi, fiind cel mai lung test de personalitate.

Scalele pot fi deduse din scalele CPI, astfel încât nu mai e nevoie de aplicarea testului original. Itemii MMPI se referă la o gamă largă de probleme și simptome: probleme motorii, probleme psihosomatice, obsesii, fobii, idei de persecuție, tulburări de percepție, perversiuni etc. Itemii anchetează diferite atitudini și dorințe ale subiectului, diferite detalii vizând familia lui sau viața socială. Avem trei modalități de răspuns: adevărat, fals și „?” („nu știu”).

Etalonul de studiu prezentat separat în funcție de sex este în note standard, pe o scală de la 1 la 120, cu media de 60 și cu abaterea standard de 10 (media se încadrează între 50 și 70 note standard). În practică, scorurile mai mari de 60 note standard sunt semnificative, indicând o tendință spre trăsătura respectivă. Scorurile aproape patologice sunt cele de peste 70 note standard, iar scorurile mici (sub 30 note standard) nu sunt semnificative.

Prezentarea scalelor MMPI

1. Scala „?” („nu știu”)

Măsoară numărul de itemi la care subiectul nu a știut ce să răspundă. Când scorul este foarte mare (peste 70 note standard) testul nu este valid. Această scală este utilă și în alt mod și, anume, în corelație cu alte scale. Ea evaluează nu numai atitudinea defensivă a subiectului, ci și incapacitatea lui de a se decide pentru o variantă clară de răspuns, acest fenomen fiind cel mai întâlnit la obsesiv-compulsivi și la depresivi.

2. Scala L (Lie - Minciună)

Itemii acestei scale se referă fie la comportamente dezirabile pe care nu le manifestă aproape nimeni, fie la acțiuni indezirabile pe care le facem aproape toți. Exemple de itemi: N-am mințit niciodată. (A), Uneori îmi place să bârfesc. (F)

Cei cu scor mare au tendința să se prezinte într-o lumină cât mai favorabilă. Indivizii cu tendințe paranoide au adesea un scor mare și la scala L. Un scor înalt la această scală mai poate arăta și naivitate, o lipsă de cunoaștere de sine, mai ales la persoanele cu nivel de inteligență și de instruire redus.

Un scor înalt nu invalidează profilul, dar arată că, foarte probabil, scorurile sunt mai mari la toate scalele.

3. Scala F (Frecvența)

Este o scală de validare și evaluează tendința de a răspunde convențional.

Un scor mare indică fie că subiectul a răspuns la întâmplare, fie că subiectul prezintă o simptomatologie serioasă.

4. Scala K (Corecție)

Măsoară dorința subiectului de a normaliza defensiv profilul.

Un scor mare indică tendința de a-și prezenta o imagine cât mai normală, fără simptome sau probleme.

Scorul mic arată tendința de exagerare a simptomelor sau problemelor.

Această scală corelează pozitiv cu scala Wb din CPI.

5. Scala Hs (Hipocondrie)

Această scală măsoară preocupările legate de sănătate.

Scorul mare indică acuze somatice, de regulă, fără o bază reală (oboseală, slăbiciune fizică, dureri de toate felurile etc.). Acești indivizi tind să fie mai centrați pe sine, pesimiști, cinici, lamentabili, plângăreți, revendicativi, critici, cu tendințe de exprimare indirectă a ostilității.

Exemple de item: Am adesea senzația de amorțea, arsuri, furnicături sau înțepături în diferite zone ale corpului. (A)

6. Scala D (Depresie)

Scala D evaluează simptomatologia depresivă.

Scorul mare indică stări depresive, subiecți blazați care se simt inutili, subiecți sceptici, cu moralul scăzut, tensionați, retrași, evită să se implice afectiv, sunt pasivi și tind să facă multe concesii pentru a evita conflictele deschise.

Exemplu de item: Uneori simt că nu sunt bun de nimic. (A)
M-am gândit de curând să mă sinucid. (A)

7. Scala Hy (Isterie)

Evaluează o gamă de comportamente denumite isterice sau hystriionice, cum ar fi tendința la teatralism, nevoia de a atrage atenția,

nevoia de a avea audiență, reacții emoționale necontrolate, infantile, naive, tendința la simptome conversive (simulează un deficit neurologic, senzorial sau motor, cum ar fi leșinul isteric, vomismentele isterice etc.).

Scorul mare indică tendința spre simptomele de mai sus, cei care obțin scoruri mari tind să fie mai extraverti, vorbăreți, superficiali emoțional, superficiali afectiv și cu un slab insight asupra motivelor lor.

Exemplu de item: Cel puțin o dată pe săptămână simt valuri de căldură. (A) Nu-mi place să intru în vorbă cu cineva decât dacă sunt întrebat.

8. Scala Pd (Tendință psihopatică)

Această scală evaluează tendința la comportamentele antisociale sau psihopatia, cum ar fi violența, toxicomania, furtul, escrocheria, violul etc. Această scală apare și la testul PNP.

Scorul mare indică un subiect narcisic, impulsiv, fără respect pentru norme, mai puțin capabil de empatie, rebel față de autoritate, care are nevoie de gratificații, de recompense imediate, prezintă o slabă toleranță la frustrare, îi place riscul, nu învață din experiențele din trecut, e manipulativ, superficial în relații, nu simte culpabilitate, numai în condiții critice când e prins.

Exemplu de item: În școală am fost adesea chemat la director pentru abateri disciplinare. (A)

Părinții au dezaprobat adesea prietenii mele. (A)

9. Scala Mf (Masculinitate - feminitate)

Evaluează componenta feminină a personalității bărbatului și componenta masculină la femei. Scala a fost validată pe un grup de homosexuali manifesti pasivi.

Scorul mare la bărbați indică trăsături feminine de caracter, preferința pentru roluri, comportamente și activități feminine, însoțite de respingerea celor masculine. Adesea, acești indivizi au interese artistice și estetice și sunt descriși ca fiind toleranți, sumisivi, mai indirecti în comportament. Scala nu indică comportamente clare ale homosexualității manifeste, ci, mai mult, comportamente ale unei homosexualități latente.

Scor mic la bărbați arată că individul pune accent pe valorile tradiționale masculine (forță fizică, incisivitate etc.), de multe ori este inflexibil, dur, vulgar, adesea are interese mai limitate și un nivel de instruire mai redus.

La femei, scorul mare indică un spirit dominator, agresiv și fără inhibiții, iar scorul mic indică femeile care se identifică cu rolurile și valorile tradiționale feminine.

Exemplu de item: Mi-ar fi plăcut să fiu șef de șantier.

10. Scala Pa (Paranoia)

Scorul mare indică prezența unor simptome ca suspiciunea, neîncrederea în ceilalți, interpretativitatea, rigiditatea, moralitatea excesivă afișată, tendința de a găsi un țap ispășitor.

Scorurile de peste 75 note standard indică un comportament psihotic, dezorganizat, cu idei delirante (de grandoare, de persecuție – idei de referință). Exemplu de itemi: Am fost pedepsit adesea fără motiv.

11. Scala Pt (Psihastenie):

Este ultima scală din cele abreviate și evaluează ceea ce astăzi s-ar numi simptomatologia nevrotică obsesiv-compulsivă. Indică prezența ideilor obsedante, dar subiectul conștientizează iraționalitatea acestor idei și încearcă să scape de ele. De asemenea, indică prezența compulsiilor, fobiilor, neliniștii, neîncrederii în sine și a încordării.

Scorul mare indică, pe lângă simptomele mai sus amintite, și dificultăți de concentrare. Acești indivizi sunt rigizi, perfecționiști și moraliști, își fixează standarde înalte de exactitate și corectitudine și tind să-i disprețuiască pe cei care nu au astfel de valori. Au o stimă de sine mai redusă, reacționează excesiv chiar și la probleme minore, sunt timizi și stângaci social, sunt foarte atenți la modul în care își exprimă emoțiile și au tendințe spre intelectualizare (mecanism de apărare), sunt foarte ordonați, organizați, meticuloși, scrupuloși în ceea ce fac.

Exemplu de itemi: Sunt sigur că îmi lipsește încrederea în forțele proprii.

12. Scala Sc (Schizofrenie):

Această scală este validată pe diferite loturi de schizofrenici.

Schizofrenia sau demența precoce este o tulburare mentală severă, care se manifestă în primul rând prin tulburări perceptiv-cognitive (halucinație, deliruri). Adesea, schizofrenicii au un comportament dezorganizat, imprevizibil, pierd mai mult sau mai puțin contactul cu obiectele sau simțul realității. Bolnavul nu are conștiința bolii lui, nu se consideră bolnav.

Schizofrenia se deosebește de nevroză tocmai prin faptul că nevroticul știe că are probleme.

Cel mai cunoscut tip de schizofrenie este schizofrenia paranoidă, cel mai cunoscut simptom al acesteia fiind ideile paranoide.

Scala Sc evaluează prezența unor simptome ca: idei bizare, experiențe ciudate, neobișnuite și retragerea socială.

Un scor extrem de mare (peste 80 note standard) indică un comportament psihotic, confuz, dezorganizat, dezorientare, idei bizare și un slab insight al bolii.

Exemplu simptome: El crede că sufletul îi părăsește corpul în timpul somnului. Are marțieni în cap care îi dau diferite comenzi. Unii cred că sunt diferite personaje ca Fecioara Maria, Napoleon etc.

Un scor foarte mare (între 70 și 79 note standard) prezintă un individ retras social, adesea inaccesibil emoțional, care evită situațiile noi, ostil, incapabil să-și exprime emoțiile, care reacționează la stres prin reverii excesive, care are preocupări sexuale și este excentric în comportament.

Scorurile între 65 și 69 note standard indică un individ cu un stil de viață mai neconvențional, introvertit, cu tendința de a fi distant în relațiile sociale.

Uneori, un rezultat mai mare de 60 note standard poate apărea la persoane foarte introverte, cu tendințe de însingurare și retragere socială.

13. Scala Ma (Hipomania):

Mania este o stare de supraexcitație emoțională, de euforie însoțită de agitație psiho-motorie și de idei megalomane, este o stare de căutare avidă, haotică de contacte noi și de experiențe intense.

Caracteristică pentru debutul bolii este trecerea de la veselie la tristețe și de la schizofrenie la hipomanie.

Schizoafectivii prezintă simptome de psihotic și simptome afective puternice, până la depresie.

Boala maniaco-depresivă se mai numește și boala bi-polară.

Un scor mare indică de regulă un tumult ideativ (foarte multe idei), hiperactivitate, agitație, nonconformism, iritabilitate, expansivitate, inconstanță a intereselor, slabă toleranță la frustrare. Sunt persoane foarte sociabile, până la a fi agasante și chiar obositoare, și care se plictisesc ușor.

Exemplu de item: Când mă plictisesc îmi place să provoc puțină animație.

14. Scala Si (Introversia socială):

Evaluează tendința de a evita contactele sociale. Nu este o scală clinică, nu a fost validată pe bolnavi, ci pe studenții cu un număr mare de activități extrașcolare și de grup față de studenții mai retrași și mai puțin participativi.

Scorul mare la această scală indică un temperament introvert, o persoană rezervată, sensibilă la ce cred alții despre ea, supracontrolată uneori, sumisivă, serioasă, prudentă și convențională, care are tendința spre a se simți vinovată cu ușurință.

Un scor mic indică un individ sociabil, extravert, vorbăreț, care simte o nevoie puternică de a fi în compania altora, activ, orientat spre competiție, uneori impulsiv, manipulator și oportunist.

Interpretarea profilului M.M.P.I.

În general, cu cât apar mai multe scoruri mari, peste 75 și 80 note standard, cu atât sunt șanse mai multe ca subiectul să prezinte o tulburare serioasă.

Trăsăturile sau simptomatologia acestuia se conturează și se nuanțează nu numai prin analiza separată a scalelor, ci și prin corelații între ele.

Exemple:

Să presupunem că avem un subiect cu scor mare la scalele Pd (psihopatie) – ceea ce înseamnă că există o tendință de a încălca normele sociale, și Pa (paranoia) – ceea ce înseamnă că există tendința de a fi suspicios, interpretativ și ostil. Din acestea rezultă că avem de-a face cu un cumul de ostilitate și revendicativitate, pe de-o parte, și o atitudine rebelă și antisocială, pe de altă parte.

Un scor mare la scala Pd (devianța psihopată) împreună cu un scor mare la scala Ma (hipomanie) indică o orientare antisocială combinată cu tendința de a trece la acțiune, ceea ce înseamnă că subiectul are un comportament antisocial. Această atitudine se întâlnește cel mai frecvent la adolescenții turbulenți.

De asemenea, un scor mare la scalele D (depresie), Hs (ipohondrie) și Pt (psihastenie) indică tendințe spre nevroză, anxietate și depresie. Aceasta înseamnă că avem de-a face cu un individ apatic, fără simț de răspundere, lamentativ și demoralizat.

Combi-nația de scoruri mari la scalele D (depresie), Hs (ipohondrie), Hy (isterie) și Pt (psihastenie) este întâlnită de obicei la alcoolici.

7. Chestionatul de personalitate 16 P.F. - Cattell

Pentru CATTELL personalitatea are un sens direct diagnostic și diferențial. Pentru el analiza factorială aplicată în psihologia personalității are două obiective:

- ◆ să determine modelele unităților functionale, factorii cu aspecte structurale ale personalității;
- ◆ să ofere o estimare numerică a gradului de dotare al unui individ particular în fiecare factor.

Pentru el “trăsăturile” sunt factori rezultați în urma analizelor factoriale din marea masă de date despre comportamentul uman. Ele apar ca tendințe de a reacționa, relativ permanente, care formează unitatea fundamentală a personalității individului.

Modalități de taxonomizare a trăsăturilor:

- ◆ comune - cea pe care o are fiecare om într-un anumit grad de dezvoltare;
- ◆ unice - cele care sunt rar împărtășite de alții și care apar în sfera intereselor și atitudinilor;
- ◆ temperamentale - definesc stilul sau tempoul de acțiune;
- ◆ dinamice - acele modalități sau forțe care activează și conduc comportamentele;
- ◆ de suprafață - caracteristici ale personalității care corelează între ele fără a forma un factor în măsura în care nu sunt determinate de aceeași trăsătură sursă; le vom întâlni ca factori secundari;
- ◆ sursă - sunt importante, stabile și permanente, fiecare din ele fiind sursa unui aspect al comportamentului; sunt factori unitari, primari.

Factorii primari ce derivă din analiza factorială exprimă aceste trăsături sursă ca elemente de bază ale personalității. Trăsăturile sursă pot fi de două feluri:

- ◆ trăsături constituționale - au originea în condițiile interne ale organismului, depind de fiziologia organismului;
- ◆ trăsături ce țin de mediu - derivă din influențele cadrului socio-fizic.

CATTELL → există în psihicul uman două tipuri de trăsături dinamice, ambele se manifestă la nivelul atitudinilor. Acestea sunt denumite sentimente și ergi. Cuvântul “erg” este derivat de CATTELL din

grecescul “ergon” pentru a înlocui conceptul prea vag de impuls sau instinct; ergul este directionat spre scopuri precise. Sentimentul este o trăsătură sursă de tip mediu, un model de atitudini învățate de individ. Diferența dintre erg și sentiment ține de durabilitatea diferită:

- ◆ ergul este o structură permanentă și niciodată nu va dispărea total din psihicul persoanei; poate varia doar ca intensitate (este constituțional);
- ◆ sentimentul, format prin învățare, poate fi supus procesului invers, astfel că poate dispărea, nemaiaivând importanță în viața persoanei.

Pentru a evalua trăsăturile identificate prin analiza factorială, CATTELL construiește chestionarul 16PF. Inventarul porneste de la cele 12 trăsături sursă definite prin analiza factorială. Chestionarul are două forme paralele, a câte 187 itemi.

Contine 16 factori esențiali (A-Q). Fiecare factor, trăsătură de origine cuprinde mai multe trăsături de suprafață. Factorii de ordin secundar au semnificația de trăsături de suprafață și sunt definiți și determinați experimental de CATTELL. Ei sunt calculați în funcție de ponderea contribuției fiecăruia dintre componentele primare în clusterul factorial.

Scale și specificul interpretării

Cei 16 factori primari:

factorul A - (schizotimie vs. Ciclotimie)

- ◇ cotele standard joase (0-3) caracterizează un comportament prin aspecte precum: schizotimie, orgoliu, spirit critic, rigiditate, suspiciune, opozantă;
- ◇ cotele standard ridicate (7-10) indică comportament caracterizat prin: ciclotimie; individul este bun, amabil, prietenos, cu interes pentru ceilalți, adaptabil, cald.

factorul B - (abilitate rezolutivă generală)

- ◇ măsoară acel factor general numit inteligentă;
CATTELL face distincția între inteligenta:
 - fluidă - o capacitate înăscută care poate fi aplicată la toate tipurile de continuturi; afectează inteligenta cristalizată prin faptul că influențează cât de mult beneficiem din învățarea școlară; evaluarea ei se poate realiza numai prin teste ce nu fac în conținutul lor referiri la cultură;
 - cristalizată - formă ce depinde mult de educația formală, exprimând tipurile de abilități învățate în școală;
- ◇ cote standard scăzute - slabă abilitate mentală, tendința de a abandona cu ușurință, lipsa de cultură în general;
- ◇ cote standard ridicate - indică inteligenta vie, conștiințiozitatea, perseverența în rezolvarea problemelor, tendința de a fi cultivat.

factorul C - (instabilitate emoțională vs. stabilitate emoțională)

- ◇ polul caracterizat prin instabilitate reprezintă caracteristicile unui Eu slab (emotivitate, instabilitate, imaturitate afectivă);
- ◇ la polul opus apar caracteristicile unui Eu puternic, matur, calm.

factorul E - (supunere vs. Dominantă)

- ◇ polul comportamentului supus indică dependentă, o persoană conformistă, ușor de dominat;
- ◇ polul opus - comportament agresiv, încăpățânat, sigur de sine, nonconformist, dar dornic să capteze atenția.

factorul F - (expansivitate vs. Nonexpansivitate)

- ◇ un constituent important al extraversiei-introversiei, ca factor secundar;
- ◇ unul din factorii care suportă influența mediului de formare;
- ◇ polul expansiv - comportament impulsiv, vesel, direct, plin de viață, legat de grup, spontan în reacții;
- ◇ polul nonexpansiv - comportament moderat, prudent, taciturn, necomunicativ, multumit de sine, lent.

factorul G - (Supraeu slab vs. forța Supraeului)

- ◇ legat în principal de energie și perseverență;
- ◇ polul Supraeului slab - individ schimbător, influentabil, oboseală nervoasă, lipsă de toleranță la frustrare;
- ◇ polul opus - înș ordonat, consecvent, atitudini de conștiințozitate, responsabilitate personală.

factorul H - (threctia vs. Parmia)

- ◇ cele două denumiri ascund manifestări opuse ale dimensiunii responsabile de timiditate și sensibilitate la amenințare, vs. curaj și lipsă de sensibilitate;
- ◇ polul threctia - un comportament dominat de tendința de repliere asupra propriei persoane;
- ◇ polul parmia - persoană îndrăzneată, activă, curajoasă, cu interes pentru sexul opus;
- ◇ termenul threctia vine de la englezescul "threat" = amenințare;
- ◇ termenul parmia indică predominantă parasimpatică.

factorul I - (harria vs. Premsia)

- ◇ factorul este din categoria celor formați prin influența mediului și a culturii;
- ◇ termenul harria, vine de la "hardness and realism", indică aspectul de duritate, masculinitate și realism în mediul de formare, spirit practic;
- ◇ termenul premsia, vine de la expresia englezească "protected emotional sensitivity"; comportament sensibil la estetic,

exigent, dar nerăbdător, dificil de satisfăcut în probleme de artă.

factorul L - (alexia vs. Protension)

- ◇ polul alexia - comportament caracterizat prin încredere, adaptabilitate, cooperare, interes față de ceilalți;
- ◇ polul protension - reprezintă tensiunea (mod neîncrezător, înclinat spre gelozie, relativ rigid, dur, indiferent față de alții).

factorul M - (praxernia vs. Autia)

- ◇ factor care cuprinde trăsături dificil de integrat într-o formulă din limbajul obisnuit;
- ◇ polul praxernia - comportament practic și conștiincios, spirit logic, cu sânge rece în caz de urgență sau pericol;
- ◇ polul autia - definește nonconventionalul excentric (boem, aspect exterior calm, ocazionale izbucniri emotive de natură isterică).

factorul N - (naivitate vs. Subtilitate)

- ◇ acest factor nu afectează în mod decisiv comportamentul;
- ◇ polul naivității - comportament direct, naiv, natural, sentimental, ușor de satisfăcut;
- ◇ polul opus - perspicacitate și luciditate în opinii, civilizată și subtilă, indiferent față de alții, dificil de satisfăcut.

factorul O - (încredere vs. tendință spre culpabilitate)

- ◇ polul încredere - comportament calm, încredere în sine, liniștit, rezistent la stress, fără fobii, se angajează în activități simple;
- ◇ polul opus - lipsă de securitate, mod anxios, depresiv, bănuitor, sentimente de culpabilitate.

factorul Q1 - (conservatorism vs. lipsă de respect pentru convenții)

- ◇ polul conservator - mod relativ necritic de acceptare a normelor;
- ◇ polul opus - comportament deschis spre nou, inovator, critic.

factorul Q2 - (dependența de grup vs. independența personală)

- ◇ nu este clar stabilit în variațiile comportamentale;
- ◇ contribuie la factorul secund introversie;
- ◇ cote ridicate - persoana este rațională, capabilă să decidă singură;
- ◇ cote scăzute - caută aprobarea socială, urmează moda, grupul.

factorul Q3 - (sentiment de sine slab vs. sentiment de sine puternic)

- ◇ nu este clar stabilit; se pare că exprimă gradul în care individul a acceptat o imagine de sine ideală prin care își dirijează comportamentul real;
- ◇ depinde de mediu în sensul dependentei de încurajare;
- ◇ contribuie semnificativ la factorul secund anxietate;
- ◇ primul pol - comportament manifestat prin lipsa de control;
- ◇ polul opus - disciplina de sine, exigentă, voință dezvoltată.

factorul Q4 - (tensiune ergică slabă vs. tensiune ergică ridicată)

- ◇ primul pol - indică un mod destins, calm, nonsalant, satisfăcut de a trăi;
- ◇ polul opus - caracterizat prin încordare, tensiune, excitabilitate, sentimente de frustrare.

Cei 4 factori secundari:

factorul I - (adaptare vs. Anxietate)

- ◇ cota ridicată la acest factor indică o anxietate ridicată;
- ◇ este persoana nesatisfăcută de capacitatea sa de a răspunde la cerințele vieții și a-și realiza dorințele;
- ◇ anxietatea puternică perturbă randamentul și atrage tulburări psihosomatice.

factorul II - (introversie vs. Extraversie)

- ◇ cota scăzută indică tendința spre timiditate și inhibiție în relațiile cu alții;
- ◇ celălalt pol - indică lipsa de inhibiție socială și satisfacție față de propria persoană.

factorul III - (emotivitate vs. Dinamism)

- ◇ cote scăzute - indică emotivitate difuză care poate fi de tip depresiv și frustrant pentru persoană;
- ◇ polul opus - comportament dinamic, întreprinzător, decis, competent.

factorul IV - (supunere vs. Independentă)

- ◇ cotele scăzute - comportament moderat, pasiv, legat și dependent de ceilalți;
- ◇ polul opus - tendința spre agresivitate, îndrăzneală, inițiativă.

Testul evaluează prin datele normative poziția individului. Specific acestei evaluări, ceea ce se ia în considerare în interpretări ca semnificativ și activ în comportamentul real al persoanei este acel factor a cărui pondere depășește într-un sens sau altul zona de semnificație medie.

Exemplu:

- ◇ în sistemul de normare în 11 clase standard utilizat, sunt semnificative pentru comportamentul real al persoanei, acele trăsături care au o pozitie de la cota standard 7 spre 10, sau de la cota 3 spre 0;
- ◇ cu atât este mai activă trăsătura, cu cât cota standard este mai extremizată. Deci notele 10 si 0 indică un maxim de activism al acelei trăsături în paternul de personalitate.

8. Chestionarul de personalitate pentru adolescenți - H.S.P.Q - High School Personality Questionnaire

În literatura psihologică pot fi identificate 4 perspective care intervin în inferențele asupra comportamentului, care sunt tot atâtea modalități de a descrie personalitatea:

1. Considerând personalitatea ca fiind compusă dintr-un număr determinat de trăsături, virtual prezente, se pune problema măsurii în care fiecare dintre acestea este operantă în structura dată.
2. Considerând central caracterul situațional al comportamentului se pune problema determinării a ceea ce îi asigură consistența de-a lungul situațiilor.
3. Considerând caracterul adaptativ al comportamentului (capacitatea de a face față situațiilor de viață), apare preocuparea pentru evidențierea mijloacelor utilizate de persoană pentru a face operante diferite dimensiuni ale personalității pe care le prezintă.
4. Considerând interrelația dintre dimensiunile personalității în comportamentul real, se impune cercetarea modului particular de funcționare a acestora.

Cattell și echipa sa au lucrat în contextul acestei ultime perspective, care este în fapt un proces complex de prelucrare a informațiilor recoltate, având o secvențialitate specifică:

- a. Căutarea dimensiunilor personalității care sunt semnificative în existența persoanei respective
- b. Determinarea gradului în care acestea sunt prezente, a specificului lor
- c. Determinarea modului în care individul le face operante în diferite situații existențiale
- d. Cercetarea situațiilor și condițiilor în care apar aceste inserții adaptative
- e. Determinarea adecvării la real a utilizării de către individ a caracteristicilor pe care le posedă
- f. Construirea unei imagini interacționiste privind interrelațiile dimensiunilor respective în comportament.

Într-un astfel de demers, problema vârstei și a stabilității factoriale a constituit o preocupare de bază atât pentru echipa de cercetare a lui Cattell, cât și pentru Eysenck și echipa acestuia de cercetare. Ei au relevat faptul că există trăsături de personalitate care apar în adolescență, în timp ce altele dispar în aceeași perioadă, la fel ca și existența unor factori care sunt prezenți de-a lungul tuturor vârstelor.

Dimensiunile personalității și devenirea lor în adolescență

Cattell și Sealy descoperă că o serie de aspecte majore ale personalității se modifică de-a lungul adolescenței iar aceste schimbări capătă un specific aparte funcție de sexul subiectului.

Tendințe în dezvoltarea personalității în adolescență (Sealy și Cattell, 1966)

Trăsătura sursă	Caracteristici
A - schizotimie vs ciclotimie	Între 11 – 17 ani crește sociabilitatea și se reduce însingurarea. La băieții de peste 18 ani crește obiectivitatea, la fete apare o tendință slabă spre ciclotimie
B - inteligență	Apare o creștere stadială de la 11 la 15 ani
C - forța eului	Nu există o creștere semnificativă pentru niciunul dintre sexe
D - flegmatic vs excitabil	Între 11 – 17 ani la ambele sexe se întăresc identitatea și suficiența personală, scade excitabilitatea și nesiguranța
E - submisiv vs dominant	La ambele sexe crește dominanța, dar cu un model diferit: la fete are loc o creștere între 11 – 17 ani, apoi o ușoară stagnare, chiar o tendință spre submisivitate; la băieți continuă creșterea până spre 23 ani. Scorurile băieților sunt în general mai înalte decât ale fetelor.
F - taciturn vs expansiv	Expansivitatea crește de la 11 la 17 ani, apoi apare un platou până la 19 ani, apoi un declin
G - forța supraeului	Nu apare nici o tendință semnificativă
H - parmia vs threctia	Apare un ușor declin al timidității odată cu avansarea în vârstă
I - premsia vs harria	Scorurile băieților sunt mult mai scăzute decât ale fetelor. Creșterea la fete este mai accentuată între 15 -18 ani. La băieți apare o creștere clară în adolescența timpurie
J - coasthenia vs zepia	De la 11 la 17 ani apare un ușor declin în coasthenia, pe măsură ce scade idiosincrazia și crește participarea la grup. Declinul la băieți apare mai mic, ei tinzând să fie dominați de idiosincrazii
L - protension vs relaxare	Pentru fete apare un declin ordonat de-a lungul adolescenței

M – autia vs praxernia	Apărare o ușoară tendință de creștere a scorurilor între 11 – 17 ani, cu semnificația de convenționalism, spirit practic, realism. După 17 ani la fete apare un declin semnificativ
N – naivitate vs subtilitate	O tendință de creștere accentuată între 15 – 23 ani
O – încredere vs neîncredere	Tendință generală de scădere. La fete apar scoruri mai mari în ceea ce privește tendințele spre culpabilizare. La băieți scorurile scad de-a lungul adolescenței
Q1 – conservator vs radical	Fetele sunt mai conservatoare, prezentând tendința de creștere a scorurilor de-a lungul liceului și facultății. Băieții care urmează studii universitare au o tendință spre radicalism, cei care nu urmează studii au tendința spre declinul radicalismului
Q2 - dependență vs independență	La fete apare un declin semnificativ între 1 și 16 ani. După 16 ani la ambele sexe apare o creștere semnificativă
Q3 – controlat vs necontrolat	Creștere semnificativă numai la băieți în prima parte a adolescenței
Q4 – relaxare vs tensiune	În adolescența timpurie apare o creștere la ambele sexe și o scădere între 18 – 23 ani pentru cei care urmează cursuri universitare și pentru băieții care nu urmează cursuri universitare

Cei 14 factori primari și cei 3 factori secundari din HSPQ

Factorii comuni adolescenței și vârstei adulte sunt prezentați prin aspectele de specific pentru adolescență.

1. Factorul A – Schizotimie / ciclotimie

Schizotimul este distant și rigid pe plan relațional. Adolescentul este glos, bănuitor, plângăreț, opozant, rezistent la indicațiile adultului. Este mai atent la aprecierea lucrurilor, la obligațiile și promisiunile făcute. La polul ciclotimiei se manifestă o bunătate naturală, un mod de a fi tandru, dezinvolt, pus pe răs. Are o preferință pentru relații și predispoziția de a se conforma conveniențelor. Adaptarea școlară este de obicei superioară pentru polul ciclotimiei, mai ales în învățământul secundar.

2. Factorul B – Inteligență

Adolescentul cu scoruri scăzute este dezinteresat de aspectele intelectuale, abandonează ușor. Scorurile înalte indică perseverență, interes pentru școală, adaptare, uneori tendința de a deveni lider recunoscut, tendința de a fi un bun camarad de joacă. La fel ca și la vârstele adulte, scorurile la acest factor sunt o măsură orientativă și nu

trebuie comparate (asimilate) cu datele unui test de capacitate și randament intelectual.

3. Factorul C – Stabilitate emoțională

Adolescentul cu instabilitate emoțională (scoruri mici) este reactiv emoțional la frustrare, conflictual, evită responsabilitățile, greu adaptabil dacă este rupt de cadrul familiei, ușor de contrariat, dominat de incapacitatea de a respecta regulile, cu tendința de a prezenta simptome psihosomatice. Adolescentul cu stabilitate emoțională are un aspect mai flegmatic, având tendința de a evita discuțiile contradictorii și certurile.

4. Factorul D – Temperament flegmatic / excitabil

Este un factor caracteristic acestei perioade de vârstă. Scorurile scăzute indică o conduită placidă, indiferență și un mod de manifestare calm și liniștit. Scorurile înalte indică un copil cu pretenții, nerăbdător, excitabil, care captează atenția anturajului, hiperreactiv, ușor de distras de la ceea ce face, cu tendințe spre gelozie, egoism, nervozitate. Are un somn agitat, este distras de zgomote, este ușor de rănit de lipsa de atenție sau de pedepse și constrângeri. În situații tensionate devine nervos, impulsiv.

Față de factorul C, accentul cade asupra excitabilității de natură temperamentală, pe nota de insecuritate și instabilitate și de asemenea, asupra manifestării irepresibile a emotivității.

5. Factorul E – Dominanță

Scorurile înalte indică un comportament agresiv, sigur de sine, dornic să se afirme, ostil uneori, solemn, rebel și tenace. La celălalt pol întâlnim adolescenți cu un comportament tandru, binevoitor, conformist, dependent și în același timp ușor de derutat.

Ambele extreme pot ridica probleme de adaptare: polul scorurilor scăzute conduce spre manifestări de tip nevrotiform iar cel al scorurilor ridicate spre comportamente de tip delictual.

6. Factorul F – Expansivitate

La polul nonexpansivității se plasează adolescenții visători, plictisiți, introspectivi, taciturni, necomunicativi, egocentriți. La polul expansivității se plasează adolescentul gălăgios, nepăsător, senin, vioi, alert.

7. Factorul G – Forța supraeului

Adolescentul cu scor scăzut nu acceptă normele, neglijează obligațiile, este indolent, mincinos, lăudăros, cu dispreț față de lege și ordine, cu accese de furie când se încearcă disciplinarea sa, cu tendințe spre delincvență. La polul opus apare un adolescent maturizat, responsabil, ordonat, atent, cu o bună organizare a gândirii.

8. Factorul H – Threctia – parmia

Polul threctia (scoruri înalte) definește copilul moderat, temător, grijuliu, sensibil la amenințări, retractil, care prevede rapid riscurile. Prezintă de timpuriu semnele replierii pe sine, se exprimă greu, are puțini prieteni, se teme de relații noi și situațiile sociale, pare ranchiunos și bănuitor, nu se simte capabil să susțină relații echilibrate cu realitatea din jur. Polul parmia prezintă un adolescent impulsiv, îndrăzneț, frivol, insensibil, care nu vede semnele pericolelor.

Se pare că factorul este în esență constituțional, legat de reactivitatea sistemului nervos autonom la amenințare.

9. Factorul I – Harria – premsia

Polul harria se manifestă printr-un comportament realist, matur emoțional, aspru, satisfăcut de sine, fără simț artistic, care acordă o slabă atenție incomodităților fizice. Polul premsia se exprimă în nerăbdare, un mod imaginativ în viața interioară și conversație, relativă imaturitate emoțională, intuiție sensibilă, amabilitate, dependență, care caută să atragă atenția, cu tendință spre anxietate și ipohondrie.

10. Factorul J – Zeppia – coasthenia

Este un factor specific adolescenței, care dispare în perioada maturității.

Polul zeppia descrie un adolescent căruia îi place să acționeze în colectiv, este prevenitor, își pune în valoare și își construiește personalitatea prin acțiuni de grup, pare viguros, gata să accepte normele comune, adaptabil, plin de vioiciune.

Polul coasthenia se manifestă prin individualism, tendința de a fi dificil de satisfăcut, de a acționa singur, de autosuficiență, tendința de a fi opozant. Se simte obosit asemeni unui psihastenic (neurastenic) și are tendința de a cântări totul. Adolescentul preferă să facă el însuși ceea ce realizează, tinde să nu uite dacă a fost tratat nedrept, are opinii personale diferite de ale grupului, deși preferă să le țină pentru sine și să evite discuțiile. În genere un scor înalt la factorul J susține comportamentul obsesiv-compulsiv și neurastenic.

Acest factor a fost mai clar evidențiat în populația masculină. Este un pattern mai dificil de interpretat, fiind numit de unii autori „factorul lui Hamlet”, neurastenie etc.

11. Factorul O – Încredere – neîncredere

Factorul diferențiază între adolescenții încrezători, care se simt în siguranță, față de cei timizi, care nu se simt în siguranță, sunt grijulii, anxioși, deprimați, cu un puternic simț al datoriei, exigenți cu sine, cu simptome fobice, solitari și absorbiți de ceea ce îi preocupă.

La copii se pot remarca temeri precise și un sentiment central de insuficiență și solitudine.

12. Factorul Q2 – Dependență de grup

Diferențiază între persoanele care preferă să ia hotărâri doar împreună cu alții, sunt convenționale, se integrează repede în grup și persoanele care își sunt autosuficiente, se conduc singure chiar dacă nu sunt în mod necesar dominante în relațiile cu ceilalți, au în general prieteni mai în vârstă, au interese mai mature și pot atinge un nivel mai ridicat de reușită școlară.

13. Factorul Q3 – sentiment de sine

Scorurile scăzute definesc o persoană cu comportament necontrolat, moale, excitabil, cu emotivitate necontrolată, cu tendința de a respinge cerințele culturale. Scorurile ridicate definesc o persoană exigentă cu sine, disciplinată, voluntară, care se poate integra în normele comune, are considerație pentru ceilalți, capabilă să-și controleze exprimarea emoțiilor, cu tendința de a integra pulsunile în cadrul unei imagini de sine bine definite.

14. Factorul Q4 – Tensiune ergică

Adolescenții cu scoruri înalte se autodescriu ca fiind îngrijorați fără motiv, tensionați, iritabili, agitați. Se simt frustrați, sunt conștienți de faptul că sunt criticați de părinți pentru neglijență, pentru caracterul fantezist, pentru lipsa de atenție față de aspectele importante.

Factorii Q4 și O diferențiază între subiecții normali și cei cu tendințe nevrotice, fiind factori importanți pentru anxietatea generală.

Există 3 factori secundari pentru acest interval de vârstă.

15. Factorul secundar Introversie – extraversie

Formula de calcul: $2A + 2H + 2F + (10 - Q2)$, totul împărțit la 10.

Între cei doi poli ai factorului se poate evalua și înțelege inadaptația. Simptomele introversiei, pentru același tip de stres vor fi deosebite de cele ale extraversiei: extravertul exteriorizează, introvertul convertește într-un conflict nevrotic intern.

Consilierea școlară trebuie adecvată în funcție de această dimensiune.

16. factorul secundar Adaptare – anxietate

Formula de calcul: $2D + 2Q4 + 2O + 2(10 - Q3) + (10 - C) + (10 - H)$, totul împărțit la 10.

O notă sub medie indică un grad de adaptare din ce în ce mai bun. De la nota 6 în sus putem vorbi despre o manifestare în creștere a neliniștii, 7 indicând clar anxietate. Un scor înalt nu este în mod necesar un indice de nevrotism în măsura în care poate semnifica o stare reactivă la o situație puternic anxiogenă. Anxietatea diferă de nevrotismul propriuzis, dși poate însoți o stare nevrotică. În general, anxietatea ridicată se poate regăsi la mai multe categorii de persoane: nevrotici, psihotici, în infirmitatea fizică, în tulburările de personalitate.

Nivelul scăzut al anxietății indică fie sănătatea mentală fie absența unei incitări stresante.

17. Factorul secundar tendință nevrotică

Se calculează prin diferențiere de factorul de anxietate, plecând de la nota standard la acesta din urmă și ponderând-o cu factorii I, E și F, după formula: Nota standard la anxietate + I + (10 - E) + (10 - F), totul împărțit la 10.

Notele obținute variază între 0 și 4. Notele standard de 3 și 4 reprezintă un nivel ridicat al nevrotismului.

9. Chestionarul de anxietate „C” - Cattell

Anxietatea (M. Minulescu, 1996) este un simptom central în psihopatologie și aprecierea sa ridică probleme serioase clinicienilor. Estimarea ei directă constituie într-adevăr o inferență, plecând de la observarea manifestărilor somatice și de la verbalizările bolnavului. Însă manifestările somatice ale anxietății nu variază în paralel cu intensitatea resimțită și introspecția acestora nu este posibilă decât în cazul bolnavilor cu un nivel intelectual relativ ridicat. Pe de altă parte, anumiți subiecți își inhibă manifestările anxioase, făcând astfel mai dificilă judecarea corectă a simptomului.

Importanța manifestării anxioase pentru psihicul subiecților a determinat de mult timp pe psihologi să dezvolte o metodă de măsurare obiectivă a acestei emoții posibile. În mod schematic, s-au utilizat, în afara scârilor de apreciere (ca, de exemplu, scările lui Wittenborn, care sistematizează examenul clinic), trei feluri de instrumente: tehnicile psihofiziologice (poligrafie, electromiografie, înregistrarea clipirii pleoapelor, electroencefalografie), teste obiective și proiective de personalitate (desenul în oglindă, indicele Wechsler-Bellvue, testul Rorschach) și, în sfârșit, chestionarele de personalitate.

Oricare ar fi interesul pentru alte metode, se pare că în actualitate, chestionarele sunt tehnicile care permit obținerea cea mai simplă a unei aprecieri corecte și cantitative a nivelului anxietății.

Chestionarele de anxietate au fie o validitate aparentă, fie o validitate empirică, fie una factorială. Scările clasice ale lui Taylor, Welsh, Modlin și Purcell, derivate din MMPI, au în general, în același timp, o validitate aparentă și empirică.

Validitatea factorială a anxietății ridică într-adevăr o problemă. Eysenck, de exemplu, estimează că anxietatea nu este un factor, dar poate fi explicată prin combinarea factorilor de nevrotism și de extraversie. De fapt, un studiu îngrijit al literaturii de specialitate arată că în analizele factoriale ale chestionarelor aplicate subiecților normali sau patologici se izolează un factor, oblic în raport cu factorul de nevrotism, dar diferit de el.

Cattell a ajuns la concluzia că factorul de anxietate poate să fie considerat ca un factor de ordin secund, noțiune care confirmă perfect datele psihopatologiei, ca măsură a factorului de anxietate, și două note distinctive, A și B, corespunzând respectiv anxietății manifeste și anxietății voalate.

Pe de altă parte, este posibil studiul celor 5 factori primari ai personalității care saturează factorul secundar de anxietate, obținând astfel informații asupra etiologiei psihologice a simptomului.

1. Factorul Q₃ (8 itemi); nota Q₃ indică în ce măsură anxietatea este legată de structurile caracteriale social aprobate.
2. Factorul C (6 itemi); nota C dovedește slăbiciunea eului și a rolului său în apariția anxietății.
3. Factorul L (4 itemi); nota L dovedește contribuția sentimentului de insecuritate socială la anxietate.
4. Factorul O (12 itemi); nota O exprimă anxietatea derivând din presiunea supraeului.
5. Factorul Q₄ (itemi); nota Q₄ dovedește rolul forțelor pulsionale ale subiectului în geneza anxietății.

B. Cattell consideră că anxietatea este un factor secundar, care rezultă dintr-o combinație particulară a 5 factori primari. El caracterizează anxietatea prin tensiune interioară, instabilitate, lipsă de încredere în sine, temeri, rezervă în asumarea situațiilor de risc sau, altfel spus, incapacitatea de adaptare la situații noi și rigiditate în comportament.

Testul este alcătuit din 40 de întrebări împărțite în două grupe de câte 20, astfel: 4 itemi pentru primul factor (Q₃), 3 itemi pentru al doilea (C), 2 pentru al treilea (L), 6 pentru al patrulea (O) și 5 pentru ultimul (Q₄), în funcție de ponderea contribuției fiecăruia.

Semnificația termenilor

1. **Conștiința de sine (Q₃)** indică gradul de motivare al integrării comportamentului în jurul acceptării și imaginii de sine conștient definită, clară și în funcție de standardele sociale acceptate. Variația notei la Q₃ poate fi legată și de structurile caracteriale și deprinderile acceptate pe plan social.
2. **Forța eului (C)**, numită și capacitatea de a controla și exprima tensiunile într-o manieră realistă și acceptată social, intervine în starea de anxietate prin incapacitatea unui eu slab de a se controla; astfel, recurgând la multiple apărări, duce la creșterea tensiunii subiective; o ipoteză suplimentară este și aceea că o tensiune puternică poate duce la regres psihic și împiedică o creștere normală a forței eului.
3. **Propensiunea paranoidă (L)**; cauza internă a corelării sale cu anxietatea este mai puțin clară, dar se presupune că situația socială dificilă indusă de comportamentele dominate de tendința paranoidă

are ca efect anxietatea, în sensul că nesiguranța socială paralelă apărării paranoide conduce la anxietate.

4. Propensiunea spre culpabilitate sau culpabilitatea anxioasă depresivă (O), în formele extreme se include într-un sindrom care combină depresia, autoculpabilizarea și anxietatea (întâlnit în practica psihiatrică).
5. Tensiunea ergică (Q₄) este o componentă a anxietății care contribuie la starea de neliniște prin impulsuri activate sau provocate, ori prin anxietăți nesatisfăcute de orice tip. Un nivel ridicat al tensiunii ergice se reflectă în pulsivitatea spre agresivitate, tensiune, iritabilitate, nervozitate.

Q₃ și Q₄ sunt factorii cel mai direct influențați de mediu, iar C are o importantă contribuție ereditară. Factorii O și L sunt cei mai stabili. Situațiile stresante determină o mai puternică presiune a pulsivității, Q₄₊ și tulbură un eu imatur, C-.

O notă standard între 0 și 1 este semnificativă pentru lipsa de motivație generală sau pentru starea de apatie. În acest sens, reușita școlară corelează cu anxietatea în zona medie.

10. Testele EPI - Eysenck Personality Inventory și EPQ - Eysenck Personality Questionnaire

EPI - Eysenck Personality Inventory

A fost cel de-al treilea chestionar realizat de autor și cuprinde 3 scale: L - Minciună, N - Nevrotism și E - Extraversie. Este disponibil în 2 forme paralele, pentru a permite testarea repetată a aceleiași populații. Limbajul itemilor este unul accesibil, testul putându-se adresa astfel și persoanelor cu educație mai limitată.

În plus față de MPI se remarcă completa independență a celor 2 dimensiuni (E și N), acestea prezentând în MPI o ușoară corelație. Desigur că scalele E și N din cele 3 probe în care apar împreună corelează puternic între ele, chestionarele fiind echivalente în privința evaluării acestor 2 dimensiuni.

Scala de minciună - L conține 9 itemi care afirmă comportamente sociale dezirabile dar pe care majoritatea oamenilor le încalcă frecvent în comportamentul informal. Un scor brut de 5 este considerat critic. Teoretic, cu cât tendința spre disimulare este mai mare, cu atât subiectul alege răspunsuri care afirmă respectarea întocmai a conduitei dezirabile formal. Studiile au indicat unitatea factorială a scalei, precum și faptul că aceasta măsoară un factor stabil de personalitate ce denotă un anumit grad de naivitate socială.

Asupra acestei scale au fost realizate o serie de studii privind validitatea ei. Și s-a constatat că în condițiile lipsei unei motivații spre

disimulare din partea subiecților aceasta măsoară mai degrabă un factor de tip naivitate, capacitate redusă de conștientizare, rigiditate mentală. Un scor înalt indică tendința subiectului către disimulare doar în condițiile existenței unei motivații în acest sens. De obicei lipsa motivației spre disimulare se traduce prin corelații scăzute între scalele N și L iar prezența acestei motivații prin corelația înaltă N – L.

La interpretarea scalei L trebuie să se ia în considerare vârsta subiectului și nivelul general al scorului la scală al populației căreia aparține subiectul. S-a constatat o creștere a scalei la copiii mici în condiții în care nu este suspectată disimularea, creșterea datorată unui nivel înalt de naivitate și unor capacități introspective scăzute. Scala descrește cu vârsta la copii și crește cu vârsta la adulți.

Interpretarea scalelor înseamnă pentru autor a merge dincolo de statistică pentru a corela datele oferite de test cu datele teoretice și cu cele experimentale și observaționale. Mai precis, atunci când încercăm să înțelegem cei 2 factori este necesar să facem trecerea de la nivel comportamental – fenotipal la nivel constituțional / temperamental – genotipal. În acest sens este introdus modelul bidimensional al temperamentului, în care variația comportamentului apare prin intersecția extraversiei – introversiei cu nevrotismul – stabilitatea emoțională.

Astfel, apar 4 structuri posibile, denumite de Eysenck prin termenii clasici pentru temperamente:

1. Structura temperamentului coleric variază în funcție de gradul de manifestare a nevrotismului (instabilitate emoțională) și extraversiei și cuprinde caracteristici gradate de la sensibil, neliniștit, agresiv, excitabil spre schimbător, impulsiv, optimist, activ
2. Structura temperamentală sangvinică, definită de asocierea dintre extraversie și stabilitate emoțională, prezintă caracteristici gradate de la sociabil, deschis, vorbăreț, reactiv spre plin de viață, fără griji, conducător
3. Structura temperamentală flegmatică definită de gradul de manifestare a introversiei și stabilității emoționale, descrisă prin caracteristici ce variază gradat de la calm, mereu temperat, de încredere, controlat spre pașnic, reflexiv, grijuliu, pasiv
4. Structura temperamentală melancolică, definită de gradul de manifestare a introversiei și instabilității emoționale (nevrotism), descris prin caracteristici ca variază gradat de la liniștit, nesociabil, rezervat, pesimist spre sobru, rigid, anxios, plin de toane, cu dispoziții labile.

EPQ – Eysenck Personality Questionnaire

Prin acest instrument este introdusă o nouă dimensiune a personalității, denumită psihotism. Deși termenul a fost preluat din psihiatrie, el nu implică faptul că scala ar măsura o caracteristică clinică. Psihotismul este o dimensiune prezentă în grade variate la toți oamenii și doar la un procent mic dintre cei cu scoruri foarte înalte este posibil să apară o psihoză de-a lungul vieții. Un termen echivalent pentru

psihotism este pentru Eysenck cel de duritate, făcând referire la un set de atitudini care se opun sensibilității și considerației și nu sunt legate de axa radicalism – conservatorism. Empiric autorul a demonstrat o corelație înaltă între notele ridicate la P și notele ridicate la scala de duritate în atitudini. Autorul consideră că schizofrenia este plasată la un capăt extrem al dimensiunii P, care include de asemenea criminalitate, psihopatie și tulburări de tip maniaco-depresiv. Scala a fost revizuită în 1985.

Itemii scalei conțin caracteristici determinate la persoane cu comportament antisocial: trăsături impulsive, sadice, antisociale și care țin de nonconformism, precum și elemente de ideatie de tip paranoid și anhedonist.

Datele de cercetare acumulate după 1990 indică faptul că scoruri înalte obțin persoanele cu conduită antisocială, consumatorii de droguri, delincvenții, criminalii, persoanele agresive, cei care preferă filmele violente, sadomasochiștii, cei care au practici sexuale insecuri, suicidarii (ideatie și comportament) și chiar persoanele cu derpinderi slabe pentru studiu. Unele studii indică faptul că psihoticii sau schizofrenii obțin scoruri mai înalte decât subiecții din loturile de control dar nu obțin scoruri la fel de înalte ca subiecții antisociale.

Unii autori (Zuckerman) consideră că scala nu măsoară chiar ceea ce denumește pri psihotism (critici privind validitatea) și sugerează înlocuire a termenului cu cel de psihopatie. Eysenck susține ca răspuns pentru aceste situații constatate empiric faptul că scorurile schizofrenilor sunt coborâte datorită confuziei mentale și a lipsei de candoare. El aduce în sprijinul acetei afirmații date de laborator cu valoare de probe indirecte, pentru a accentua faptul că psihoticii diferă de subiecții normali prin caracteristici asemănătoare celor care diferențiază între subiecții cu P scăzut și cei cu P ridicat.

Alte date de cercetare indică diferențe intersexuale pentru scalele N și P. Astfel, băieții prezintă scoruri medii mai înalte decât cele feminine la scala P iar fetele au scoruri mai înalte la scala N. Acest fapt poate fi explicat parțial prin considerarea de către modelul social comun a agresivității și ostilității ca fiind descriptori ai comportamentului masculin.

În 1993 Eysenck realizează un studiu amplu asupra creativității ca produs al persoanității, dar și ca stil creativ, trăsătură sau comportament orientat spre realizare. El găsește 3 tipuri de variabile care intervin influențând producția creativă:

1. variabile cognitive: inteligența, cunoștințele, deprinderile tehnice sau talentele specifice
2. variabile de mediu: factori politici, religioși, culturali, socio-economici și educaționali
3. variabile propriu-zise ale personalității: motivația intrinsecă, încrederea, nonconformismul și originalitatea.

Stilul cognitiv, definit în perspectivă asociativă, apare ca un produs gradat de asociere liberă, care permite realizarea în plan mental a unor asociații îndepărtate, care influențează la rândul lor procesul de rezolvare / descoperire de probleme. Aceste asociații libere sunt caracteristice și psihotismului, de exemplu în schizofrenii și psihozele funcționale. Deosebirea ar consta în modul în care intervine instanța critică, logică în amendarea, verificarea acestor produse: persoana creativă utilizează aceste asociații îndepărtate într-un mod constructiv iar psihoticul este copleșit de acest mod de gândire, care ia forma delirului, halucinațiilor etc, el nemaiputând să trateze în mod critic asociațiile pe care le face. Aceste aspecte îl determină pe Eysenck să trateze creativitatea ca fiind înrudită cu psihotismul. Experimente desfășurate în cadrul teoriilor asupra învățării au demonstrat că atât psihoticii cât și persoanele creative (în anumite etape ale procesului creativ) prezintă procese de asociere supraincluzivă (foarte îndepărtată), care sunt posibile prin funcționarea specifică a unor procese caracteristice de ancorare negativă, inhibiție latentă și un grad scăzut de activare corticală.

Există și o variantă românească a EPQ, experimentată în 1990 de Băban, Derevenco și Eysenck, sub forma unui chestionar de 79 itemi. Au fost determinate norme pentru cele 4 scale ale testului, norme diferențiate pe sexe.

11. Chestionarul de personalitate Freiburg - F.P.I.¹

Dimensiuni și interpretare

FPI este un chestionar multifazic de personalitate elaborat de J. Fahrenberg, H. Selg și R. Hampel și este construit prin combinarea unui sistem psihologic clasic cu unul extras din nosologia psihiatrică. Se poate utiliza atât în domeniul clinic, cât și în cel neclinic.

FPI conține 212 itemi grupați în nouă scale, la care, pentru a obține o imagine mai completă a personalității celui investigat, autorii au mai adăugat încă 3 scale. Paralel cu forma completă a chestionarului FPI-G, au mai fost construite, în scop de triere rapidă sau examinări repetate ale aceleiași persoane, încă trei forme paralele: FPI-K (76 itemi), FPI-HA (114 itemi) și FPI-HB (114 itemi). Într-o cercetare recentă König și Schmidt au realizat o formă prescurtată a FPI-ului compusă din 54 itemi.

FPI-ul se administrează în grup sau individual, fără limită de timp (obișnuit, completarea chestionarului durează 30-40 minute). Chestionarul se administrează persoanelor cu nivel educațional și dezvoltare intelectuală medie, capabile să surprindă semnificația itemilor. Pentru corectarea fișelor de răspuns se utilizează un set de grile sau calculatorul.

¹ Mureșan, Pavel, coord. dr. - Inventare multifazice de personalitate, 1991
Pitariu, Horia - Adaptarea și experimentarea inventarului de personalitate Freiburg (FPI), 1986
Minulescu, Mihaela - Chestionarele de personalitate în evaluarea psihologică, 1996

Conținutul întrebărilor chestionarului se referă la stări și comportamente, la atitudini, obiceiuri și acuze corporale.

Conținutul FPI-ului are la bază studiul factorial al itemilor și gruparea lor în cei nouă factori care descriu dimensiunile de personalitate din componența chestionarului.

Interpretarea chestionarului presupune utilizarea descrierilor comportamentale - care explică cei doi poli ai fiecărei scări - și care sunt redată în manualul testului. În plus, pe baza studiului intercorelațiilor dintre scalele chestionarului s-au stabilit anumite relații între ele, fapt ce permite o interpretare mai nuanțată a sa. De asemenea, au fost studiate relațiile scărilor FPI cu variabile ca sex, nivel de școlarizare, vârstă etc.

Se pot suplimenta informațiile asupra validității chestionarului FPI prin inspectarea corelațiilor cu variabilele altor chestionare. O măsură dorită ar fi administrarea paralelă a chestionarului FPI, aceasta dând posibilitatea unei mai rapide clarificări a diagnosticului psihologic, mai precis a punctelor și a semnelor de întrebare ce apar inerent pe parcursul acțiunii de psihodiagnoză propriu-zisă.

Scalele FPI

Scalele FPI au următorul conținut:

1. **FPI₁ - *nervozitate, tulburări psihosomatice***, cu 34 itemi care vizează mai ales caracterul subiectiv al tulburărilor (tulburări de somn, dureri și stări generale proaste, fatigabilitate până la epuizare, neliniște, instabilitate, meteoropatie);
2. **FPI₂ - *agresivitate, imaturitate emoțională***, conține 26 itemi care implică fie real, fie la nivelul unei dispoziții către acte de agresiune corporală, verbale sau imaginare, reacții negative față de obiecte și animale, impulsivitate, tendințe sadice, glume grosolane, lipsă de autocontrol cu pregnantă nevoie de schimbare, tendință spre exaltare;
3. **FPI₃ - *depresie, nesiguranță***, conține 28 itemi care indică o proastă dispoziție generală, epuizare, iritabilitate, nemulțumire, anxietate, sentimentul unui pericol nedefinit, singurătate, sentiment de apatie și gol lăuntric, putere de concentrare redusă;
4. **FPI₄ - *emotivitate, frustrare***, conține 20 itemi care indică stări de iritabilitate, tensiune, susceptibilitate și emotivitate, toleranță scăzută la frustrare, neliniște și nerăbdare, tendința spre iritabilitate, apoi furie și agresivitate, acțiuni și afecte violente;
5. **FPI₅ - *sociabilitate***, cu un număr de 16 itemi care implică dorința și tendința de a stabili contacte, un cerc larg de cunoștințe, vioiciune, activism, tendința de a fi

- comunicativ, vorbăreț, întreprinzător, prompt în replică;
6. **FPI₆** - *calm, sânge rece, încredere în sine*, construită din 20 itemi care indică iritabilitate, tendința de a fi decepționat și supărat cu ușurință, susceptibilitate și descurajare, tendința de a se simți deranjat și pus în situații penibile, îngrijorare, preferința așteptării când are de luat o decizie, pesimist, descurajat cu ușurință;
 7. **FPI₇** - *tendința de dominare, reactivitate, agresivitate*, cu un total de 20 itemi care indică acte de agresiune fizică, verbală sau imaginară, capacitatea de a-și impune interesul propriu, o concepție egocentrică, atitudini de suspiciune și neîncredere în ceilalți, tendința spre o gândire autoritar-conformistă, agresivitate socială;
 8. **FPI₈** - *inhibiție, tensiune*, constă din 20 itemi care se referă la timiditate, inhibiția în relațiile cu alții, mai ales în colectivitate, până la incapacitatea de a relaționa sau un comportament anormal în situații de relaționare, trac și neplăceri fizice înaintea unor situații, emoții cu importante aspecte vegetative, cu o putere de acțiune redusă, nesiguranță în luarea unei hotărâri, incapacitatea de a lupta pentru realizarea celor propuse, speriat sau iritat când este privit;
 9. **FPI₉** - *fire deschisă, autocritic*, cuprinde 14 itemi care se referă la recunoașterea facilă a unor defecte, slăbiciuni general umane, tendință spre autocritică, uneori dublată cu o atitudine dezinvoltă;
 10. **FPI_E** - *extraversie - introversie* este o scală suplimentară care cuprinde 34 itemi ce se referă la sociabilitate, nevoia de contact, conduită degajată, plăcerea pentru variație și divertisment, tendința spre activitate, a fi întreprinzător, a da tonul și a domina, lipsa de stăpânire uneori;
 11. **FPI_N** - *labilitate emoțională*, scală suplimentară compusă din 24 itemi, prin care subiectul își afirmă dispoziția labilă sau proastă, starea preponderent depresivă, tristețea, lipsa de vlagă, iritabilitatea și vulnerabilitatea la frustrare, starea continuă de tensiune, tendința spre inutile meditații și reverie, faptul că este dus pe gânduri, prin de griji, cu sentimente de vinovăție, dificultăți de contact, adesea se simte greșit înțeles și nedreptățit, apatic uneori;
 12. **FPI_M** - *masculinitate*, scală suplimentară compusă din 26 itemi prin care subiectul își afirmă comportamentul activ, conștiința de sine, un mod de a fi

optimist, întreprinzător, gata de acțiune, dispoziția echilibrată, cu puține neplăceri organice, lipsa tracului.

Există o tendință de asociere a variației scorurilor la diferite scale, astfel:

- **Scala FPI_1 (nervozitate):** cotele mari sunt asociate cu cotele similare pe scalele FPI_3 , FPI_4 , FPI_8 , FPI_N , și cote mici pe scala FPI_M .
- **Scala FPI_2 (agresivitate):** cotele mari sunt asociate cu cotele similare pe scalele FPI_4 , FPI_7 , FPI_9 , FPI_E și FPI_M .
- **Scala FPI_3 (depresie):** cotele mari sunt asociate cu cotele similare pe scalele FPI_1 , FPI_4 , FPI_7 , FPI_8 , FPI_9 , FPI_N și cote mici pe scala FPI_M .
- **Scala FPI_4 (excitabilitate):** cotele mari sunt asociate cu cotele similare pe scalele FPI_1 , FPI_2 , FPI_3 , FPI_7 și FPI_N .
- **Scala FPI_5 (sociabilitate):** cotele mari sunt asociate cu cote similare pe scala FPI_E și cote mici pe scala FPI_8 .
- **Scala FPI_6 (calm):** apare ca fiind o scală independentă, ea nu corelează cu nici una din celelalte scale.
- **Scala FPI_7 (dominare):** cotele mari sunt asociate cu cotele similare pe scalele FPI_2 , FPI_3 , FPI_4 , FPI_N .
- **Scala FPI_8 (inhibiție):** cotele mari sunt asociate cu cotele similare pe scalele FPI_1 , FPI_3 , FPI_N și cote mici pe scalele FPI_5 , FPI_M .
- **Scala FPI_9 (sinceritate):** cotele mari sunt asociate cu cotele similare pe scalele FPI_2 , FPI_3 , FPI_N .
- **Scala FPI_E (extraversiune):** cotele mari sunt asociate cu cotele similare pe scalele FPI_2 și FPI_5 .
- **Scala FPI_N (labilitate emoțională):** cotele mari sunt asociate cu cotele similare pe scalele FPI_1 , FPI_2 , FPI_3 , FPI_4 , FPI_7 , FPI_8 , FPI_9 și cote mici pe scala FPI_M .
- **Scala FPI_M (masculinitate):** cotele mari sunt asociate cu cotele mici pe scalele FPI_1 , FPI_3 , FPI_8 și FPI_N .

Aceste asocieri indică pentru interpretarea datelor exact structura funcțională a scalelor în alcătuirea chestionarului. Datele provin din experimentarea și aplicarea pe populația românească. (H.Pitariu, Iernuțan, 1984; Pitariu, 1986).

12. Chestionarul de personalitate Guilford - Zimmerman

Pornind de la metodele interviului clinic și anamnestic, Guilford construiește înainte de 1950 o serie de chestionare, fie ca unic autor - inventarele SEM și STDCR, fie împreună cu Martin - chestionarele Personal Inventory, Inventory of factors Gamin.

Chestionarele citate reprezintă rezultatul unui efort de cercetare și de calcul a intercorelațiilor itemilor mai multor tipuri de chestionare. În urma acestor studii au fost identificați 13 factori: introversia socială S; introversia cognitivă T; depresie D; tendința cicloidă; rathymia R; activismul general G; ascendență vs submisivitate A; masculinitate vs feminitate M; inferioritate I; nervozitate N; obiectivitate O; cooperare Co; agreabilitate Ag.

Inventarul de factori STDCR acoperă primii cinci factori descoperiți prin analiza factorială aplicată unor chestionare de introversie - extraversie. GAMIN include pe ceilalți cinci factori. Iar ultimii trei fac obiectul lui GM Personal Inventory.

În 1949 Guilford publică Guilford Zimmerman Temperament Survey care include 10 trăsături majore ale personalității identificate: 9 sunt identice cu cele incluse în chestionare anterioare, deși pentru unele s-a schimbat denumirea pentru simplificare și o mai mare claritate. Iar una dintre trăsăturile evaluate reprezintă o combinație a două dintre trăsăturile evaluate reprezintă o combinație a două dintre trăsăturile înalt corelate din chestionarele anterioare.

Descrierea Scalelor G. Z.

Dimensiunile în noua formă sunt:

1. **G - activitate generală**, cu 30 itemi care se referă la aspecte precum plăcere pentru viteză, grabă, vitalitate plin de viață, producție și eficiență vs. lent, deliberativ, obosește ușor, inefficient;
2. **R - autocontrol** cu aspecte precum seriozitate, deliberare, persistență vs. indiferență, impulsivitate, plăcere pentru excitație (rathymia);
3. **A - ascendență**, aspecte precum autoapărare, conduce, vorbește în public, stăpân pe sine vs., submisivitate, ezitare, evită plin de precauție;
4. **S - sociabilitate** prin caracteristici precum a avea mulți prieteni, a căuta contacte sociale vs. prieteni puțini și timiditate (introversie socială);
5. **E - stabilitate emoțională** prin egalitatea dispoziției, optimism, calm vs. fluctuarea dispoziției, pesimism, reverie, excitabilitate, sentimente de vinovăție, neliniște, singurătate și o proastă sănătate (combinarea factorilor C - cooperare și D - depresia);
6. **O - obiectivitate** caracterizată prin hiposensibilitate vs. hipersensibilitate, centrat pe sine, suspicios, "intră în necazuri";

7. **F - prietenie** prin toleranța acțiunii ostile, acceptarea dominării, respectul pentru ceilalți vs. beligerant, ostil, cu resentimente, dorința de a domina, dispreț față de alții (agreabilitate);
8. **T - reflexivitate** prin reflexiv, observă pe alții și pe sine, echilibrul mental vs. interes față de activități concrete, se descumpănește ușor (gândire introvertă);
9. **P - relații personale**, toleranța oamenilor, încredere în instituții sociale vs. caută mereu greșeala, critică instituțiile, suspicios, își plânge de milă (cooperare);
10. **M - masculinitate** prin interes pentru activități masculine, nu se dezgustă ușor, aspru, dur, își inhibă expresia emoțiilor, dezinteres pentru îmbrăcăminte și stil vs. interes în activități și preocupări feminine, se dezgustă ușor, temător, romantic, exprimă emoțiile.

În interpretare se pune accent și intercorelarea datelor. Astfel, o notă ridicată la un factor poate modifica prognosticul dată este asociată cu o notă scăzută la un alt factor: de exemplu, un grad ridicat de dominanță asociat unei note scăzute la agreabilitate, conduce spre imaginea unui stil dur, autoritar; un grad ridicat la stabilitate emoțională asociat unei activități scăzute conduce spre ipoteza unui comportament comod, leneș.

Inventarul conține 300 de itemi, câte 30 pentru fiecare scală factorială, exprimați prin expresii afirmative, majoritatea cu directă relevanță pentru persoană și doar puțin reprezentând generalizări / abstractizări.

Ceea ce se reproșează chestionarului este lipsa de validare empirică și lipsa de control a atitudinii subiectului față de probă. Este utilizat fie în selecția profesională, fie în orientare și consiliere profesională.

O posibilă metodă pe care o sugerează autorii este de a corecta fiecare factor în două părți: itemii pari și itemii impari, nu atât pentru calculul fidelității, ci pentru a vedea dacă subiectul se comportă egal față de trăsătura respectivă. Dacă cele două jumătăți sunt de acord luându-se în considerație eroarea standard, interpretarea poate decurge normal; dacă însă diferența depășește valoarea a două erori standard, rezultatul poate fi pus la îndoială. În măsura în care la același subiect există mai multe diferențe la fel de mari, depășind dublul erorii standard, este suspionat ansamblul rezultatelor profilului.

Una dintre posibilele explicații pentru o astfel de situație este gradul de tensiune psihică și de conflicte intrapsihice. Numărul mare de diferențe cu valori pentru dublul erorii standard admise devine astfel un indice ce semnalează gravitatea tulburărilor psihice.

Una dintre reanalizele datelor lui Guilford l-a condus pe Thurstone la concluzia că 7 dintre factori sunt suficienți pentru a justifica varianța comportamentală. Astfel, dimensiunile activ, viguros, impulsiv, dominant, stabil, sociabil, reflexiv formează scalele chestionarului derivat Thurstone Temperament Schedule, TTS construit în 1950.

13. Chestionarul de personalitate Big-Five (ABCD-M)

Are la bază concepția că personalitatea poate fi definită ca o structură de trăsături, de moduri caracteristice de comportament, cunoaștere, reacție, simțire. Trăsăturile măsurate de modelul Big-Five pot fi cel mai bine înțelese dacă sunt privite ca explicații pentru o categorie intermediară de fapte psihice, denumite de Costa și McCrea „adaptări caracteristice”, care la rândul lor pot furniza explicații pentru comportamentele observabile.

Chestionarul ABCD-M este alcătuit din 150 de afirmații, la care subiectul trebuia să răspundă cu una din variantele:

- 1 – afirmația nu mi se potrivește deloc;
- 2 – afirmația nu mi se potrivește în cea mai mare măsură;
- 3 – afirmația mi se potrivește în general;
- 4 – afirmația mi se potrivește perfect.

Cele cinci dimensiuni măsurate de ABCD-M sunt: extraversia, nevrotismul, agreabilitatea, conștiinciozitatea și stilul intelectual. La rândul lor toate aceste dimensiuni sunt caracterizate prin cinci scale.

I. Dimensiunea – *extraversie* – este capacitatea de orientare a personalității spre exterior, modul de implicare în acțiuni, sociabilitatea persoanei. Extravertul se simte în largul lui printre oameni și grupuri mari, este activ, vorbăreț, îi place ceea ce este stimulat și excitant, are o dispoziție generală veselă, energică și optimistă.

1. Scala dinamism

Dinamismul menține securitatea emoțională și a propriei existențe a subiectului ce se confruntă cu dificultăți care afectează securitatea și statutul personalității și generează anxietate. Se referă la un comportament plin de energie, de forță și la nevoia de a face mereu ceva, de a se implica în activități.

2. Scala optimism

Optimismul reprezintă tendința de a trăi stări emoționale pozitive precum bucuria, veselia, fericirea și de a dezvolta un sentiment de satisfacție în fața vieții. Este caracteristica omului care privește cu încredere viața și pe semenii săi, are tendința de a privi latură bună și favorabilă a lucrurilor, și se încrede mereu într-un viitor mai bun.

3. Scala umor

Umorul este caracteristica psihică a unor persoane care constă în revelarea nonsensului și a incompatibilității laturilor unor situații sau fenomene considerate, în virtutea obișnuinței, a ceea ce este firesc sub formă amuzantă, comică. Umorul se încadrează în rândul trăsăturilor de caracter evidente la unele persoane ca înclinare spre glume și ironii, care

se ascund sub o înfățișare serioasă. Se poate vorbi și de o necesitate de a avea umor în viață.

4. Scala abilitate interpersonală

Abilitatea interpersonală se referă la comportamente acceptate social, la priceperea, iscusința și ușurința cu care o persoană se apropie de ceilalți, la capacitatea acesteia de a se angaja rapid în relații interpersonale.

5. Scala succes social

Succesul social se referă la capacitatea și dorința unei persoane de a obține un rezultat favorabil, de a beneficia de o recompensă sau recunoaștere în urma unei acțiuni sociale sau individuale. Mai putem vorbi și de dorința individului de a ascede social, de a se afirma și de a aspira la recunoaștere pe plan social și la o mai bună integrare socială.

II. Dimensiunea – *nevrotism* – definește diferențele individuale referitoare la caracteristicilor emoționale ale unei persoane (emotiv, mulțumit, calm, neemotiv), dar și la diferitele dificultăți emoționale ale oamenilor. În conținutul acestei dimensiuni intră și scăderea capacității de control a impulsurilor, tendința spre agresivitate și reacții afective la neadaptare. Dimensiunea este privită din punct de vedere al ostilității și iritabilității.

1. Scala imaturitate

Imaturitatea este caracteristica de nedezvoltare a personalității, exprimată prin control ineficient al emoțiilor, tendințelor impulsive și iraționale, deficiențe de organizare a unor comportamente, tensiuni psihice greu tolerate, conduite lejere sau dezordonate, nonconformism.

2. Scala rebeliune

Scala de rebeliune indică o persoană nesupusă, recalcitrantă, răzvrătită, care exprimă revoltă și nesupunere, care are mereu ceva de obiectat, care nu face eforturi pentru a se integra sau a se acomoda cu mediul social.

3. Scala dominanță agresivă

Dominanța agresivă caracterizează acele atitudini de intoleranță față de anumite persoane, gesturi, situații, evenimente care se soldează în final cu reacții agresive (gestual și verbal). Această scală măsoară, în sens mai larg, înclinația persoanei spre agresivitate, spre tendința de a-și rezolva problemele și de a asigura trebuințele vitale prin intermediul forței, a reacțiilor brutale.

4. Scala lipsă de control

Lipsa de control se referă la incapacitatea de a controla propriile impulsuri, dorințe, comportamente, acțiuni, atitudini, opinii. Dorințele

sunt percepute ca fiind prea puternice, individul simțindu-se incapabil să le reziste.

5. Scala egocentrism

Egocentrismul se caracterizează prin dispoziția de spirit, atitudinea celui ce raportează totul la sine însuși, la propria sa persoană, care judecă totul prin prisma intereselor și sentimentelor personale. Din punct de vedere social, egocentrismul este văzut ca o atitudine de a înțelege pe alții prin sine, privează persoana de înțelegerea cauzalității, determinismului și necesităților celorlalți.

III. Dimensiunea – *agreabilitate* – se referă îndeosebi la calitățile emoționale ale persoanei și la comportamentele ei prosociale, fiind o dimensiune pregnant interpersonală. Aspectele centrale ale factorului sunt altruismul, comportamentul cooperant, prietenia, modestia, sensibilitatea, simpatia, căldura afectivă. Nivelul înalt de agreabilitate pot semnifica o persoană dependentă.

1. Scala altruism

Altruismul caracterizează acea persoană care are un interes activ pentru binele altora, care este generoasă, plină de considerație, gata să ajute, care nu ezită să se implice în problemele altora

2. Scala romantism

Romantismul este caracteristica persoanelor de a fi înclinate spre lirism, individualism, visare sau melancolie. Astfel de persoane sunt sentimentale, sensibile, au o viziune fantezistă asupra vieții, se raportează foarte mult la sentimentele trăite și la dimensiunile afective ale propriei existențe.

3. Scala căldură afectivă

Căldura afectivă este caracterizată prin acele atitudini de simpatie și preocupare față de semenii, prin prezența sensibilității la nevoile altora, prin dezvoltarea unui comportament înțelegător, răbdător, indulgent și plin de candoare față de alte persoane.

4. Scala vulnerabilitate

Vulnerabilitatea se referă la incapacitatea de a face față stresului, la tendința de a deveni dependent, panicat, de a se autoaprecia ca fiind o persoană fără speranțe pentru viitor și fără putere de a susține o competiție.

5. Scala moralitate

Moralitatea se referă la ansamblul normelor de conviețuire și comportare a oamenilor unii față de alții și în societate, este însușirea a ceea ce are valoare din punct de vedere moral. Caracteristicile unei persoane care se comportă în conformitate cu principiile morale sunt: cinstea, bunătatea, sinceritatea și franchețea.

IV. Dimensiunea – *conștiințiozitate* – vizează modul concret, caracteristic a individului de a trata sarcinile, activitățile, problemele care apar în viața lui. Se referă la autocontrol sub aspectul capacității de autoorganizare, de îndeplinire a îndatoririlor.

1. *Scala voință*

Voința se referă la orientarea conștientă a omului spre realizarea unor scopuri și la efortul depus pentru atingerea lor. Este o trăsătură de caracter manifestată prin decizie fermă și perseverență în învingerea piedicilor, greutăților, încurcăturilor de orice fel. Voința presupune o antrenare intelectuală și acționează în jurul unui scop.

2. *Scala perfecționism*

Ca trăsătură de personalitate, perfecționismul se referă la satisfacerea într-un grad cât mai înalt a tuturor calităților comportamentale și atitudinale cerute de expectațiile personale și sociale. Această trăsătură se caracterizează printr-o desăvârșire, finalizare, definitivare a acțiunilor în care un scop important îl are realizarea în bune condiții a unui ideal, obiectiv sau vis.

3. *Scala raționalitate*

Raționalitatea reprezintă tendința de a gândi atent înainte de a acționa, calitatea de a fi chibzuit, cumpănit și precaut, de a nu trece la acțiune fără judecata temeinică a consecințele, căutând să cunoască și să înțeleagă sensul și legătura fenomenelor.

4. *Scala cumpătare materială*

Cumpătarea materială este trăsătura ce caracterizează persoanele care dau dovadă de moderație, chibzuire, stăpânire și echilibru în administrarea bunurilor materiale personale sau colective.

5. *Scala autocontrol comportamental*

Autocontrolul comportamental este capacitatea de a avea în permanență control asupra propriei persoane, propriilor activități, sentimente și atitudini, în conformitate cu normele promovate etic și moral de indivizi și societate. Din punct de vedere acțional, autocontrolul presupune ducerea la bun sfârșit a unei sarcini, în ciuda plictiselii sau a unor posibile distrageri ale atenției.

V. Dimensiunea – *stil intelectual* – se referă la aspecte ca imaginație activă, preferință pentru varietate, curiozitate intelectuală, independență în modul de a gândi. Aceste aspecte nu trebuie asociate cu educația sau inteligența generală, ci cu funcțiile inteligenței (creativitate, inventivitate, deschidere la experiență).

1. Scala aprofundare

Aprofundarea se referă la acțiunea de a cerceta în amănunt o problemă, la dorința de a cunoaște și descoperi componentele esențiale, la capacitatea de a fi mai interesat, mai dornic în a înțelege sensul și semnificația unor acțiuni, comportamente și fenomene.

2. Scala deschidere

Deschiderea este caracteristica persoanelor care au o imaginație activă, o sensibilitate estetică, dau dovadă de atenție pentru viață și pentru simțămintele interioare, preferă varietatea, sunt urmărite de curiozitate intelectuală și au un mod independent de a gândi lucrurile. În plan acțional, deschiderea se referă la dorința de a încerca diferite activități și metode de abordare. În planul trăirilor afective, deschiderea se referă la aprecierea sentimentelor interioare, la considerarea emoțiilor ca o parte importantă a vieții și la construirea unei vieți interioare profunde.

3. Scala dorință de rafinare

Dorința de rafinare presupune ca o persoană să fie organizată din punct de vedere al acțiunilor întreprinse, fină și delicată din punct de vedere al capacității de comunicare verbală și non-verbală, clară și limpede în exprimare și subtilă în comportament.

4. Scala independență

Independența este trăsătura de personalitate ce permite organizarea proprie a timpului, a activităților, satisfacerea dorințelor, a obligațiilor și responsabilităților. Ca însușire a planului mental, independența presupune găsirea de căi și soluții de rezolvare a problemelor cu proprie putere și inițiativă personală. A fi independent înseamnă a nu depinde de ceva sau de cineva.

5. Scala creativitate

Creativitatea este dispoziția spontană de a crea și inventa care există potențial în fiecare persoană, la toate vârstele. Creativitatea se exprimă și se dezvoltă în strânsă dependență de mediul socio-cultural.